Ilmub aastast 1923

Raamatukogu

ISSN 0235-0351
4/2018

Katrin – kirjanduse ja Tartu hea tundja

FOOKUSES: Ulatame pagulastele terekäe

Tiigrihüpe kataloogimises & kataloogide arengus. III

Soome-ugri rahvaste meediast ja lugemusest

Peeter Sauter: Raamat peas

EESTI VABARIIK 100

EESTI RAAMATUKOGUHOIDJATE ÜHING

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU 100

Hea lugeja!

Neljanda numbri päevateemaks on *Pagulased raamatukokku!*. Tallinna Keskraamatukogu võõrkeelse kirjanduse osakonna juhataja Kristel Palk rõhutab oma artiklis *Ulatame pagulastele terekäe*, et pole arukas panna pagulasi teenindama koolitamata töötajat, kes kujundab oma hoiakut ja sellest tulenevaid käitumismalle kuulujuttude najal. Sest nii aitaks me kaasa pagulasperede ühiskonnast irdumisele ja lõhede tekkimisele. Kindlasti ei oleks see meile kui IFLA väärtusi järgivaile raamatukoguhoidjaile sobiv.

Oktoober on hõimukuu ja selle tähistuseks uurime, mida on teada idapoolsete hõimurahvaste praegustest ajalehtedest-ajakirjadest ning lugemisharjumustest.

Jane Makke vaatleb oma artikli kolmandas osas põhjalikult, millised näevad välja RDA nõuetele vastavad bibliokirjed MARC21-vormingus, millised on RDA ja ISBD vahelised erisused ja kas ISBD võiks kaotada RDA kõrval oma tähtsuse ning rolli.

Räägime ERÜ maaraamatukogude sektsiooni 27. suveseminarist Valgamaal, erialaraamatukogude sektsiooni korraldatud koolitusreis-seminarist Setumaale ja Võrumaale ning noorteklubi viiendast suveseminarist *BibliCamp*.

Tutvustame ka Rahvusraamatukogus säilitatavaid haruldasi kaardiväljaandeid.

Persooniloos vestleme Tartu Linnaraamatukogu teenindusosakonna juhataja Katrin Raidiga, kes on kirjanduse ja Tartu hea tundja.

Avaveerus ootab lugejat aga Peeter Sauteri värske novellett, milles raamatukogudelgi oma roll ja koht.

Soovin head lugemist
ja kaasamõtlemist!

Foto: TM

AVAVEERG

3 Raamat peas
Peeter Sauter

PÄEVATEEMA:
PAGULASED RAAMATUKOKKU!

6 Ulatame pagulastele terekäe
Kristel Palk

KUHU LÄHED, RAAMATUKOGU?

13 Tiigrihüpe kataloogimises ja kataloogide arengus. III osa
Jane Makke

SADA AASTAT EESTI VABARIIKI

20 Hõimukuu: Venemaa soome-ugri rahvaste meediast ja lugemusest
Jaak Prozes

PERSOON

27 Katrin – kirjanduse ja Tartu hea tundja
Intervjuu Katrin Raidiga
Mihkel Volt

RR 100

34 Kaks pärlit kaardimaailmast
Intervjuu Tiina Kruubi ja Ruth Hiiega
Mihkel Volt

EESTI
RAAMATUKOGUHOIDJATE
ÜHING

36 Maaraamatukogude suveseminar tõi Valgamaale
Lea Rand

38 ERÜ erialaraamatukogude sektsioon Setu- ja Võrumaal
Ülle Kuuse,
Angela Räis,
Sirje Peedu

40 *BibliCamp 5 – sotsiaalmeedia raamatukogus*
Piret Jõesaar,
Maris Nool

SÕNUMID

42 Mälestame:
Evi Rannap
27. detsember 1932 –
25. oktoober 2018

42 SUMMARY

Fotod: Teet Malsroos

Raamat peas

Peeter Sauter, *kirjanik*

Mihkel oli andnud mulle kaks võtit. Üks viis tema kitsukesse keldrikorterisse Buenos Aireses ja teine oli jalgrattaluku võti. Jalgratas oli seal korteris ja ei olnud lukus, võti oli selleks, et ma saaksin jalgrattaga linnas ringi liikuda ja parkida. Ise oli Mihkel oma argentina pruudi Anahiga ära Tallinna sõitnud.

Raha mul eriti polnud ega olnud ka tahtmist leida mingit tööd ega tutvust. Olin tulnud siia pärast lõhkiläind armastuslugu vaheldust otsima, põgenenud, aga lihtsalt vedelesin ja vegeteerisin keldris, kuigi linn mu ümber oli teadagi ilus.

Ühe asja oli Mihkel siiski veel jätnud raamaturiiuli nurgale. See oli linnaraamatukogu lugejakaart. Ja ehk oli lugejakaart põhjuseks, miks hakkasin juurdlema, et ehk võiksin oma luhtaläind armastusest kirjutada uue osa kahe varem ilmunud ja omavahel seotud raamatu jätkuks. Peas jooksid toimunud sündmused kogu aeg nagunii. Tüütasid ja väsitasid. Ehk saan end neist vabaks kirjutada. Aga mul polnud kaasas arvutit. Polnud õigupoolest isegi kirjapaberit. Polnud töötavat pastakatki. Pastakad Mihkli laual topsis olid kõik ära kuivanud. Raamaturiiulil oli Mihkli konspekte Rooma ülikoolist ja seal olid paberite tagaküljed puhtad, aga mul oli tõrge sinna oma oopust kirjutada. Isegi ei tea, miks. Vaevalt, et see Mihklit oleks seganud, sest kui mul oli untsuläind armastus, siis tema armastus oli parasjagu lainetav ja särtsakas.

Raamatukogust leiaksin kindlasti kuskilt paberit ja pastaka tõmbaksin kuskilt viluks. Aga mis veel tähtsam – ma ei mäleta enam, millest kirjutasin kahes eelmises raamatus ja neid pole ka e-raamatutena netis. Ehk saaks konsultandil lasta mu raamatud Tallinnas rahvusraamatukogus digiteerida (teadsin, et autoril on õigus tasuta digikoopiale) ja siia meilida.

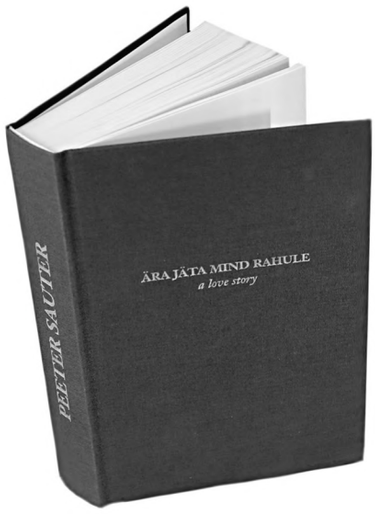

Aga mis veel tähtsam – ma ei mäleta enam, millest kirjutasin kahes eelmises raamatus ja neid pole ka e-raamatutena netis. Ehk saaks konsultandil lasta mu raamatud Tallinnas rahvusraamatukogus digiteerida (teadsin, et autoril on õigus tasuta digikoopiale) ja siia meilida.

Ehk aitab kirjutamine mu august välja. Sest nagu kord varemgi – elada ma ei tahtnud, aga surra oli hirm. Mis pole eriti originaalne. Surmahirmu võtsin Madis Kõivult, kellega enne ta surma paaril korral kohtusin. Kõiv rääkis oma hirmust põrgusse sattuda ja see oli mind mõtlema pannud. Arvasin, et teadsin, mida ta silmas pidas. Olin ise ühel teadvusekaotusel paraja poolpõrgu läbi teinud, kui aju töötas, aga väliselt olin teadvuseta.

Ma ei osanud linna vahel teed küsida, ei osanud hispaania keelt ja inglist räägiti siin vähe, aga kohale jõudsin. Raamatukogu oli hiigelsuur nagu suurtes linnades ikka. Hulkusin riiulite vahel ja ei tahtnud midagi lugeda. Tahtsin ainult oma vana raamatut, aga seda siin ju pole. Pärast läbielatut ei tahtnud suhelda tüdrukutega, naistega, kes raamatukogus töötasid. Aga seal istus riiulite vahel enda ette õhku vaadates üks vana mees, tumedad prillid ees, ja riietusest sain aru, et temagi töötab raamatukogus. Äkki räägib inglist?

„*Hello, you speak English...?*" poetasin kohmakalt.

„*I might try to recall...*"

„*I need a book...*"

„*A book? Why?*" naeratas mees minu poole pöördudes, ja sellest, kuidas ta pea liikus, tekkis mul tunne, et mees ei näe mind hästi. Pime raamatukoguhoidja? Või lihtsalt tänavalt tulnud hulgus? Töötaja riietes, et ära ei aetaks.

„*Well... it is a long story...*"

„*I am sure it is...*" muheles mees. „*Let us go to café.*"

Mu käsi soendas taskus väheseid münte. Aga malbe vanamees oli sümpaatne ja ega ma peagi midagi tellima.

Tellida ma ei jõudnud, sest mees küsis ise letist meile pikema jututa pudeli Argentina veini ja klaasid. Teda tunti siin. Ta liikus, pea pisut kuklas nagu pimedatel ikka, aga tajus ruumi suurepäraselt, nagu oleks siin veetnud suurema osa elust.

Rüüpasime veini. Seletasin kohmakalt ja sõnu otsides oma asja, oma lugu.

„Sinu raamat tuli ju su seest," ütles vanamees. „Ja koopia on sus siiamaani. Sa ei pea seda Tallinnast tellima."

„Aga ma ei mäleta tuhkagi."

„Millest seal juttu oli?"

„Mu tütrest Sissist. Ja kuidas ma Lauraga tuttavaks sain. Siis ma käisin veel reklaamiagentuuris tööl ja elasin räämas ateljees Uues Maailmas, aga Laura oli Lasnamäel ja ma muudkui sõitsin seda vahet..."

„Ah Uues Maailmas?..." Mees kuulas tähelepanelikult ja ma rääkisin veini rüübates tasapisi talle ära kogu oma raamatu.

Pudel sai tühjaks.

„No näed," ütles mees. „See on sinu sees alles."

„Jah, aga ma ei mäleta täpselt. Kõiki detaile, motiive. Kardan kirjutades korrata."

„Kui sa kirjutasid, kas sa siis mäletasid täpselt, mida kirjeldasid?"

„Ei, aga..."

„Kui sul oleks su raamat paberil ja sa loeksid, hakkaks see ju sinu sees nagunii uutmoodi elama. Sa ei saaks niikuinii eelmisesse raamatusse tagasi. Raamat on iga kord lugedes uus. Raamat luuakse algul kirjutaja ja siis iga kord uuesti lugeja peas."

„Jah, aga...”

„Kui sa ka mõne motiivi uuesti läbi kirjutad, siis pole sellest midagi. Sa kirjutad sellest uutmoodi. Nagunii kirjutad kogu aeg üht ja sama – iseennast lahti.”

„Nii on mulle öeldud jah.”

„Minu sees on palju raamatuid, mida ma kunagi lugesin. Ma ei pea neid riiulilt võtma. Selleks pole mõtet ega vajadust. Ma võin neid peast endale ette lugeda. Ja need on alati uued ja saavad uusi tähendusi. Olgu, vahel võtan tuttava raamatu kätte lihtsalt selleks, et katsuda. Või nuusutada. See aitab meelde tuletada.”

Teadsin, et tal oli õigus. Kibelesin tegutsema ja mees ei takistanud mind.

Röövisin raamatukogu paljundusmasina seest pataka A4 paberit. Pastakaga oli keerulisem ja ma passisin tükk aega peale, et see mõnelt laualt varastada, aga lõin põnnama ja lihtsalt küsisin. Saingi. Istusin kirjutama ja korraga läks see kiiresti. Ma polnud minevikus – eelmises raamatus – enam kinni ja ometi voolas uus ports minevikku läbisegi fantaasiatega paberile. Kindlasti oli seal palju korduvat, aga sama oli juba Lutsul ja Tammsaarel ja isegi sellised kirjanikud nagu Borges või Canetti tunduvad stiililt ja motiividelt end mõneti kordavat. Ega ma parem taha olla.

Kirjutamine vabastas ja ma veetsin raamatukogus pikki päevi, aga tumedate prillidega vanameest millegipärast rohkem ei kohanud. Ja ei olnudki mul teda enam vaja otsida.

Siis ma käisin veel reklaamiagentuuris tööl ja elasin räämas ateljees Uues Maailmas...

Joonistus: Lilli-Krõõt Repnau

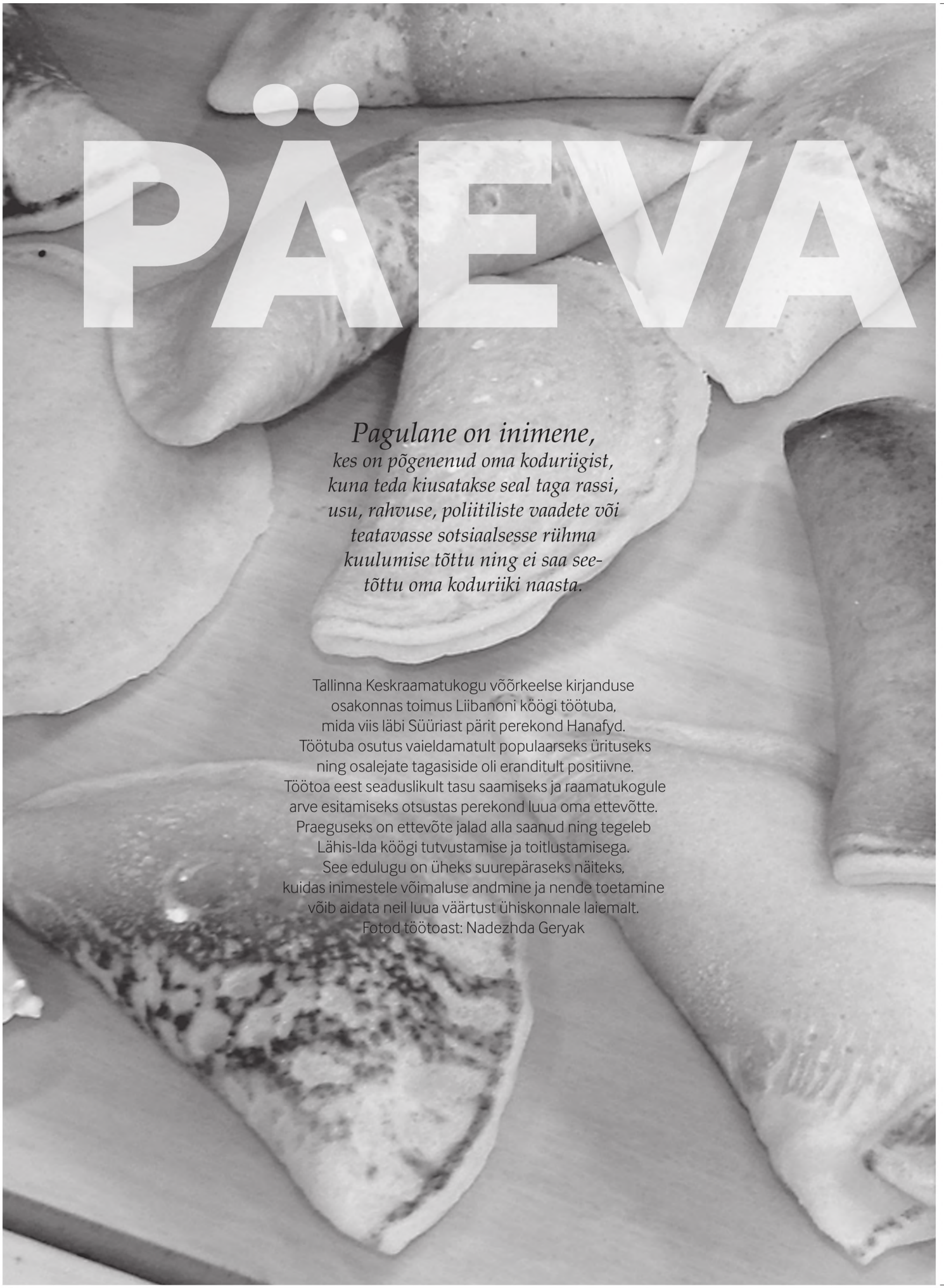

PÄEVA

Pagulane on inimene,
kes on põgenenud oma koduriigist,
kuna teda kiusatakse seal taga rassi,
usu, rahvuse, poliitiliste vaadete või
teatavasse sotsiaalsesse rühma
kuulumise tõttu ning ei saa see-
tõttu oma koduriiki naasta.

Tallinna Keskraamatukogu võõrkeelse kirjanduse
osakonnas toimus Liibanoni köögi töötuba,
mida viis läbi Süüriast pärit perekond Hanafyd.
Töötuba osutus vaieldamatult populaarseks ürituseks
ning osalejate tagasiside oli eranditult positiivne.
Töötoa eest seaduslikult tasu saamiseks ja raamatukogule
arve esitamiseks otsustas perekond luua oma ettevõtte.
Praeguseks on ettevõte jalad alla saanud ning tegeleb
Lähis-Ida köögi tutvustamise ja toitlustamisega.
See edulugu on üheks suurepäraseks näiteks,
kuidas inimestele võimaluse andmine ja nende toetamine
võib aidata neil luua väärtust ühiskonnale laiemalt.
Fotod töötoast: Nadezhda Geryak

TEEMA

Pagulased raamatu-kokku

Meie jaoks on pagulane üks meie lugejaist,
kes väärib häid teenuseid, mis aitaksid tal hakkama saada uues,
esialgu tundmatus ja kodukohast väga erinevas paigas.

Kõigil raamatukoguhoidjail tasub meeles pidada,
et **IFLA** põhimõtted rahvaraamatukogudele sisaldavad
olulist klauslit, mis ütleb, et kõikidele inimestele,
olenemata nende eriomadustest, peab olema
tagatud ligipääs informatsioonile (IFLA, 2016).

Foto: Maurice Buttermann

Ulatame pagulastele terekäe

Oleme Tallinna Keskraamatukogu võõrkeelse kirjanduse osakonnas võtnud üheks südameasjaks lõimumise edendamise oma lugejate seas. Eesmärgi saavutamisel mängib olulist rolli ka rahvusvahelise kaitse saanud isikute kaasamine raamatukogu tegevustesse. Laiemale üldsusele on rahvusvahelise kaitse saanud isikud tuntud pagulastena.

Kristel Palk,
Tallinna Keskraamatukogu võõrkeelse kirjanduse osakonna juhataja

MTÜ Eesti Pagulasabi sõnastab pagulase mõiste järgmiselt: *Pagulane on inimene, kes on põgenenud oma koduriigist, kuna teda kiusatakse seal taga rassi, usu, rahvuse, poliitiliste vaadete või teatavasse sotsiaalsesse rühma kuulumise tõttu ning ei saa seetõttu oma koduriiki naasta*[1]. Meie jaoks on pagulane üks meie lugejaist, kes väärib häid teenuseid, mis aitaksid tal hakkama saada uues, esialgu tundmatus ja kodukohast väga erinevas paigas. Kõigil raamatukoguhoidjail tasub meeles pidada, et **IFLA** põhimõtted rahvaraamatukogudele sisaldavad olulist klauslit, mis ütleb, et kõikidele inimestele, olenemata nende eriomadustest, peab olema tagatud ligipääs informatsioonile (IFLA, 2016)[2]. Võiksime ja oskaksime teha enamat kui pelk ligipääsu lubamine. Ulatagem pagulastele raamatukogudes terekäed ja olgem neile abiks Eestisse elamisväärse elu rajamisel!

Eneseharimisega hea teenuseni

Usume, et kvaliteetse teeninduse tagab põhjalikult ning aja- ja asjakohaselt koolitatud või nõustatud töötajaskond. See põhimõte kehtib ka pagulasperedele suunatud teeninduse pakkumisel. Selliste perekondade liikmed on kodumaalt põgenemise järel sageli traumeeritud ja haavatavas olukorras. Ei ole mõistlik panna pagulasperesid teenindama koolitamata töötajat, kes kujundab oma hoiakut ja sellest tulenevaid käitumismalle kuulujuttude ja ebatäpse informatsiooni najal. Nii aitame tahtmatult kaasa pagulasperede ühiskonnast irdumisele ja rahvustevaheliste lõhede tekkimisele. See ei ole IFLA väärtusi järgiva rahvaraamatukogu jaoks hea tava.

Enne koolituste planeerimist on hea oma töötajate ja kolleegidega pagulaste teemal vestelda, et olla kursis olemasolevate küsimuste, teadmiste, eelarvamuste ja hirmudega. Esialgu võibki piisata põhjalikust vestlusest, mis toimib omamoodi nõustamisena. Seejärel võib, vastavalt vajadusele ja edasise töö käigus tekkinud probleemolukordadele korraldada spetsiifilisemaid koolitusi. Hästi valitud ja planeeritud koolitused aitavad lisaks uute teadmiste kogumisele ka alusetuid eelarvamusi ümber lükata ja töötajaid inspireerida. Raamatukokku avatuma ja teadlikuma keskkonna loomise nimel on võõrkeelse kirjanduse osakond korraldanud temaatilisi koolitusi Tallinna Keskraamatukogu ja ka teiste Eesti raamatukogude töötajaile.

Esimene põhjalikum koolitus leidis aset 2016. aasta novembris, mil toimus traditsiooniline **Aleksander Sibulale pühendatud erialapäev**. Tallinna Keskraamatukokku olid koolitusest osa võtma tulnud raamatukoguhoidjad üle kogu Eesti. Koolituspäeva sisust annab aimu päeva teema – ***Raamatukogud multikultuurses Eestis***. Muuhulgas said osalejad selgemaks rahvusvahelise kaitse andmise ja saamise nüansid, pagulaselu igapäevaaspektid, tugiisikute töö sisu, vihakõne olemuse

---

1 *Kes on pagulane?* (i.a). Kasutatud 25.07.2018. http://www.pagulasabi.ee/kes-pagulane

2 *Principles on Public Access in Libraries*. (2016). Kasutatud 25.07.2018. https://www.ifla.org/publications/node/10328

ja araabia maade kultuuri rikkuse. Koolituspäeval esinesid Kristi Käsper (Siseministeerium), Gert Teder (MTÜ Mondo), Eero Janson (MTÜ Eesti Pagulasabi), Juhan Saharov (Johannes Mihkelsoni Keskus), Kelly Grossthal (SA Eesti Inimõiguste Keskus) ja Nastja Pertsjonok (Balti Uuringute Instituut ja MTÜ Ethical Links).

Järgmiseks olulisemaks koolituseks oli 2017. aasta veebruaris toimunud ***Keelekohviku läbiviimise koolitus***. Osalejaid juhendasid eesti keele õpetajad Leelo Kingisepp ja Marju Ilves. Meie eesmärgiks oli koolituse järel välja töötada ulatuslik keelekohvikute võrgustik, mis annaks pagulastele, muul põhjusel sisserännanutele ja ka siin juba püsivalt elavatele, aga vähelõimunud inimestele võimaluse eesti keele oskuse arendamiseks kõikides Tallinna linnaosades. Oma eesmärgi oleme praeguseks täitnud ning võime rõõmuga tõdeda, et meie keelekohvikutes harjutavad eesti keelt kõrvuti eri rahvustest inimesed, kelle omavaheline läbisaamine ei sõltu pagulasstaatusest või selle puudumisest.

Kolmas suurem koolitus on toimumas 2018. aasta sügisel, mil **MTÜ Rahvusvaheline Maja** ja **Johannes Mihkelsoni Keskus** viivad keskraamatukogu töötajaile läbi õppepäeva, kus osalejad viiakse kurssi Eestisse paigutatud pagulasperede praeguse olukorraga ja jagatakse nõuandeid pagulasperede liikmeile vajalike teenuste väljatöötamiseks. Muuhulgas kõneldakse koolitusel raamatukogude ja raamatukoguhoidjate rollist pagulaste lõimimise protsessis.

Pagulased võõrkeelse kirjanduse osakonnas

Pagulaskriisi algusaegadel olime veendunud, et värskelt riiki saabunud pagulased tulevad pärast esmavajaduste täitmist üsna peatselt ise raamatukogudesse. Oleme harjunud meeldiva mõttega, et raamatukogu on igas riigis ja kultuuris üsna sarnasel, kõrgel positsioonil olev asutus, mida nähakse peamise informatsiooni hoidja ja jagajana. Sellisesse kohta pidi meie oletuse kohaselt üks võõrasse kultuurikeskkonda saabunu esmajoones oma sammud seadma. Sellegipoolest ei hakanud meie ustest pagulasperesid *en masse* sisse voorima. Jah, oli ka neid pagulasi, kes leidsid iseseisvalt tee raamatukokku ja oskasid kiiresti näha enda jaoks kasulikke võimalusi. Sellised inimesed olid siiski vähemuses. Alles hiljem, tugiisikute ja pagulaste endiga suheldes, hakkasime mõistma, et olime alahinnanud saabujate esmase kultuurišoki ulatust, sisseelamiseks vajaliku aja kestust ja fakti, et paljud neist ei tundnud end teretulnuna – ka mitte avalikes asutustes.

Suuremat osa pagulasperesid tuli raamatukokku eraldi kutsuda. Siinjuures on meie jaoks asendamatut abi pakkunud asutused, mittetulundusühingud ja tugiisikud, kes on selliste peredega otseses kontaktis. Just nende kaudu jõuab esmane info sihtrühmani. Nimelt oleme täheldanud, et pagulasteni info viimisel on äärmiselt oluline isiklik kontakt ja usaldus infoallika vastu. End haavatavana tundvad pagulasperede liikmed on pigem valmis külastama kohti ja osalema üritustel, mida soovitab neile tuttav inimene. Samuti oleme aja jooksul õppinud, et paremini võetakse vastu n-ö suust suhu ja näost näkku liikuvat infot. Plakateid võib raamatukogu infotahvlile, kodulehele ja Facebooki küll üles riputada, aga palju parema tulemuse saab otse tugiisikutega suheldes ning pagulasgruppidele infotundide tegemisel. Tehes selle nimel väsimatult tööd, hakkab aja jooksul pagulaste ringkondades levima kogemuspõhine hea sõna, mis toob usalduse välja teeninud raamatukokku üha enam pagulasperesid. Tuleb meeles pidada, et usalduse loomine ei toimu üleöö.

Perekond Hanafy Liibanoni köögi töötoas küpsetatud leib

Suuremat osa pagulasperesid tuli raamatukokku eraldi kutsuda. Siinjuures on meie jaoks asendamatut abi pakkunud asutused, mittetulundusühingud ja tugiisikud, kes on selliste peredega otseses kontaktis. Just nende kaudu jõuab esmane info sihtrühmani.

Käesoleval aastal hakkasime sisserännanutele, sealhulgas ka pagulastele, pakkuma **personaalseid nõustamisi**, kus osaleja saab abi otsida oma igapäevaelus ette tulnud küsimuste ja probleemide asjus. Oleme valmis nõustamisi läbi viima eesti, vene, inglise ja prantsuse keeles. Senine osalejate arv on olnud väga kesine. Loodame arvu tõsta sedamööda, kuidas kasvatame üldist pagulastest külastajate arvu.

Pildil on Liibanoni köögi töötoas küpsetatud magustoit – sambousekid. Neid kohupiimatäidisega pirukaid serveeriti koos töötoas valminud roosisiirupiga.

Võõrkeelse kirjanduse osakonnas oleme pagulasperede liikmeid kaasanud mitmel eri viisil. Üks hea kaasamisviis on **vabatahtlike** värbamine pagulaste hulgast. Vabatahtlikuna tegutsemine annab inimesele eesmärgistatud ja kasuliku tegevuse, mida sooritades kasvab enesekindlus ja -väärikus. Samuti on vabatahtlikuna tegutseval pagulasel võimalik suhelda raamatukoguhoidjate ja lugejatega, mis omakorda aitab arendada keeleoskust ja õppida kohalikku kultuuri.

Üha populaarsemaks on muutunud **ekskursioonid ja infotunnid**, kus tutvustame pagulaste gruppidele raamatukogu ja räägime keskraamatukogu erinevate osakondade ja haruraamatukogude teenustest. Sel viisil on meid külastanud keeleõppegrupid, pagulaslaste suvelaager ja ka näiteks pagulasnaiste klubi. Võime rõõmuga tõdeda, et meie senine kogemus näitab, et igal pagulasperel on kodu lähedal vähemalt üks haruraamatukogu, mida on lubatud regulaarselt kasutama hakata. Samuti ollakse valmis sõitma kaugemal asuvatesse haruraamatukogudesse, et kasutada konkreetseid teenuseid. Näiteks on käsitööhuvilistest pagulased altid sõitma Sõle raamatukokku, kus asub õmblustuba.

Kõige lihtsam on ekskursioone ja infotunde korraldada lastele. Enamik neist õpib eesti keele väga kiiresti selgeks ja tunni saab seega kenasti riigikeeles läbi viia. Muus mõttes ei erine need lapsed eesti lastest. Kõik eesti lapsi huvituma panevad ja lõbustavad lood, mängud ja tegevused on osutunud sama edukaks ka pagulaslaste hulgas. Veidi erinevamalt tuleb suhtuda täiskasvanutele suunatud ekskursioonide ja infotundide korraldamisse. Eelnevalt peab kindlasti täpsustama osalejate keeleoskust. Enamasti oleme saanud infotunnid läbi viia inglise keeles. Vahel oleme üritusel kasutanud ka näiteks araabia keele tõlki, kelleks on enamasti varasematel aastatel sisserännanud pagulane, kes on vahepealse aja jooksul eesti keele selgeks õppinud. Sellised, n-ö kogenumad pagulased, on alati osutunud väga kiiduväärseteks abilisteks ja liitlasteks lõimumisprotsessis. Tõlgi oleme tavaliselt leidnud pagulastega tegeleva MTÜ vahendusel.

Pagulasi oleme kaasanud ka oma **keelekohvikutesse**. Alustasime keelekohvikutega võõrkeelse kirjanduse osakonnas juba 2016. aasta sügisel. Aasta hiljem korraldasid keelekohvikuid juba pea kõik keskraamatukogu osakonnad ja haruraamatukogud. Juba esimestest tundidest võtsid osa mõned pagulased. Praegugi on meie rahvusvahelises õppegrupis pagulasi, kes lisaks eesti keele harjutamisele saavad võimaluse erinevatest rahvustest sõprade-tuttavate leidmiseks ning kohalike kommete, kultuuri ja ajaloo tundmaõppimiseks.

Kui keelekohvikud on suunatud täiskasvanutele, siis lastele pakume **eestikeelseid meisterdamistunde**, kus vabas ja toredas õhkkonnas saab käsitöö tegemise kõrval peaaegu märkamatult eesti keelt harjutada. Alustasime selliste tundidega juba 2014. aasta alguses. Aja jooksul on peamiselt vene keelt kõnelevate osalejate kõrvale ilmunud ka teisi keeli kõnelevad lapsed. Erineva koduse keele ja kultuuritaustaga lapsed ei pea üksteise rahvuslikke ja keelelisi iseärasusi kuigi oluliseks. Nad aitavad üksteist nii keerulisema eestikeelse sõna jaoks õige häälduse leidmisel kui ka raskemate meisterdamisprojektide juures. Võõraviha ei ole kaasa sündinud, vaid õpetatud ja õpitud.

Sel suvel osalesid pagulasperede liikmed ka võõrkeelse kirjanduse osakonnas ja Kalamaja raamatukogus toimunud **zentangle-joonistamise töötubades**, mida viis läbi raamatukogu vabatahtlik. Tegemist on meditatiivse kunstivormiga, loomingulise meditatsiooni ja lõõgastumisviisiga, mis saavutatakse korduvate mustrite joonistamisel. Osalejateks olid nii lapsed kui ka täiskasvanud ja üritustest kujunesid toredad perede koosviibimised.

Pagulased ei pea alati olema üritusel või koolitusel külalised. Nad võivad väga edukalt olla ka esinejad või korraldajad. Ühe sellise toreda kogemuse saime möödunud aasta sügisel aset leidnud **rahvuskultuuride**

nädala korraldamisel. Üheks võõrkeelse kirjanduse osakonnas toimunud ürituseks oli **Liibanoni köögi töötuba**, mida viis läbi Süüriast pärit perekond Hanafyd. Töötuba osutus vaieldamatult kõige populaarsemaks ürituseks tolle nädala jooksul ning osalejate tagasiside oli eranditult positiivne. Töötoa eest seaduslikult tasu saamiseks ja raamatukogule arve esitamiseks otsustas perekond luua oma ettevõtte. Praeguseks on ettevõte jalad alla saanud ning tegeleb Lähis-Ida köögi tutvustamise ja toitlustamisega. See edulugu on üheks suurepäraseks näiteks, kuidas inimestele võimaluse andmine ja nende toetamine võib aidata neil luua väärtust ühiskonnale laiemalt. Iga edu saavutanud pagulane on potentsiaalne täisväärtuslik ühiskonnaliige, kes on valmis ühiskonda panustama, makse maksma ja meie elusid kasvõi kaudselt rikastama.

Oma tulevikuvisiooni järgi suudame võõrkeelse kirjanduse osakonnas ja Tallinna Keskraamatukogus laiemalt pakkuda heal tasemel ja vajalikke teenuseid igale pagulaspere liikmele. Oleme jõudsalt liikumas selle eesmärgi täitmise poole. Tuleb aga tunnistada, et nii nagu teistegi lugejate puhul, näeme ka pagulaste hulgas üsna selgeid soolisi erisusi. Kõige rohkem külastavad raamatukogu seni siiski naised ja lapsed. Loodame tulevikus leida viise suurema hulga pagulasperede meesliikmete raamatukokku toomiseks.

Nii valmisid Liibanoni köögi töötoas salat ...

Pagulased ei pea alati
olema üritusel või koolitusel külalised.
Nad võivad väga edukalt olla
ka esinejad või korraldajad.

... ja sambousekid.

Tulevikuks on plaanid

Võõrkeelse kirjanduse osakonna lõimumisalane missioon jätkub tulevikus veelgi suurema entusiasmi ja energiaga. Kindlasti jätkame keelekohvikute korraldamisega, ekskursioonidega, infotundidega ning pagulaste kaasamisega vabatahtlike programmi. Samuti oleme väga avatud pagulasperedega tegelevate asutuste ja MTÜ-de, tugiisikute ja pagulaste endi pakkumistele. Aitame hea meelega korraldada üritusi, mis aitavad pagulasi endid või hoopis meie põliselanikke, kes soovivad oma silmaringi laiendada ja pagulastevastast vaenu teadlikkusest tuleneva leplikkusega asendada. Mõned konkreetsemad plaanid on meil juba praegu paika pandud.

Alates 2018. aasta sügisest hakkavad meie juures regulaarselt toimuma **pagulasnaiste klubi arvutialased rühmakoolitused**. Olenevalt gruppide tasemest õpetame osalejaile kõike alates arvutikasutamise algteadmistest kuni e-teenuste ja ID-kaardi kasutamiseni ning tööotsimisel vajalike oskuste harjutamiseni. Seeläbi anname nendele naistele tugeva baasteadmiste pagasi, mille abil oma elu meie riigis võimalikult hästi üles ehitada ja oma perekonda toetada. Naisteklubi veab antropoloog **Mariel Värk**, kelle vahendusel naised tänavu maikuus esmakordselt raamatukogu külastasid. Esimesele infotunnile järgneski idee koostööd jätkata ja koolituste kava välja töötada. See on hea näide usalduse järkjärgulisest kasvatamisest ja koostöö arendamisest.

Samal ajal alustame pagulasperede lastele suunatud projektiga ***Raamatukoguga sõbraks***. Projekt viib pagulasperede lapsed (vanuses 7–14 aastat) Tallinna Keskraamatukogu erinevatesse osakondadesse ja haruraamatukogudesse, et tutvustada neile raamatukoguteenuseid. Projekti eesmärgiks on tutvustada raamatukogude pakutavaid võimalusi, näidata uues riigis veel kohanevatele lastele, et nende uues kodulinnas on turvalisi, aga põnevaid kohti, kus oma vaba aega kvaliteetselt ja harivalt veeta. Paljud meie jaoks iseenesestmõistetavad teenused on mujalt, eriti konfliktipiirkondadest tulijate jaoks lausa utoopilised. Peame oluliseks, et pagulasperede lapsed teaksid meie raamatukogude võimalusi, oskaksid neid kasutada ja omaksid seega eesti lastega võrdsemaid võimalusi, et oma tulevik edukaks kujundada. Raamatukogust leiavad lapsed ka teavikuid, mis toetavad eesti keele õpet ning saavad vajadusel raamatukoguhoidjalt abi kohaliku igapäevaelu küsimustes. Usume, et just kodukohast põgenema pidanud perekondade lapsed on need, kes on kõige haavatavamad ja vajavad turvalist kohta väljaspool kodu, kus saab kohata uusi, kohalikke sõpru.

Oleme oma silmaga näinud pagulasi arglikult esmakordselt raamatukokku sisenemas ja umbusklikult ringi vaatamas. Oleme kohanud neidsamu inimesi aasta või kaks hiljem enesekindlalt sisse astumas ja meid eesti keeles tänamas, et kutsusime nad enda juurde ning andsime neile võimaluse.

Uhke on olla avatud ja turvaline raamatukogu

Usume, et raamatukogu võib olla lävepakuks, kuhu astudes saab inimene tuge, teadmisi ja oskusi, mille abil luua enese ja oma perekonna jaoks paremat elu. Eriti peab see paika pagulasperedest pärit raamatukogukülastajate puhul. Oleme oma silmaga näinud pagulasi arglikult esmakordselt raamatukokku sisenemas ja umbusklikult ringi vaatamas. Oleme kohanud neidsamu inimesi aasta või kaks hiljem enesekindlalt sisse astumas ja meid eesti keeles tänamas, et kutsusime nad enda juurde ning andsime neile võimaluse. Oleme selle üle uhked.

Usume, et raamatukogu võib olla lävepakuks, kuhu astudes saab inimene tuge, teadmisi ja oskusi, mille abil luua enese ja oma perekonna jaoks paremat elu.

Alati, kui meie raamatukogu külastavad pagulased, oleme neile eriliselt rõhutanud ühte olulist lauset: *Raamatukogu uks on teile avatud ja siin on turvaline.* Peame selle lause rõhutamist tähtsaks, sest hoolimata sellest, et me kõik oleme raamatukoguhoidjatena kursis, millist suhtumist oodatakse meilt IFLA põhimõtetest tulenevalt, ei ole eelarvamustest vaba suhtumise püüdlust reaalses elus piisavalt palju. Samuti ei ole pagulasperede jaoks ilmselge, et raamatukogud on valmis neid vastu võtma ja avama oma uksed kõigile lugejaile, olenemata usutunnistusest, nahavärvist või rahvusvahelise kaitse staatusest. Me näeme seda ebakindlust meid külastanud pagulaste esitatud küsimustes: *Kas me päriselt tohime tulla? Kas meid soovitakse sinna?* jne. Me usume, et selle ebakindluse kaotamiseks ja usaldusliku suhte loomiseks peavad raamatukogud üle kogu Eesti astuma esimese sammu ja ulatama pagulastele terekäe.

III osa

Tiigrihüpe kataloogimises ja kataloogide arengus

Jätkame üle-eelmises ajakirjanumbris alguse saanud kataloogimisteemade käsitlemisega.

Foto: Teet Malsroos

Kui varasemalt sai põhjalikumalt selgitatud uute kataloogimisreeglite RDA aluseks olevat kontseptuaalse bibliograafilise mudeli FRBR olemust, eesmärki ja põhimõtet ning kuidas selline lähenemine aitab infoallikate kirjeldusi kataloogis korraldada ja korrastada, siis selles numbris vaatleme, millised näevad välja RDA nõuetele vastavad bibliokirjed MARC21 vormingus[1]. Vaatleme ka RDA ja ISBD vahelisi erisusi, samuti seda, kas ISBD võiks kaotada RDA kõrval oma tähtsuse ning rolli.

Jane Makke, *RR-i metaandmete peaspetsialist*

Nagu juba varasemalt öeldud, **ei ole RDA seotud ühegi kindla andmevorminguga**. Pole vahet, kas RDA alusel loodud kirjelduste esitamiseks kasutatakse meile tuttavat MARC21 või mõnda muud vormingut. RDA ülesanne on anda juhiseid, kuidas erinevaid infoallikaid kirjeldada nii, et *kasutaja saaks kataloogi kasutades teha järgmisi tegevusi*:

1) kasutaja peab saama infoallikaid, isikuid, kollektiive või nende rühmi kataloogist või andmebaasist lihtsalt ja mugavalt leida;
2) kasutaja peab olema suuteline infoallikaid, isikuid ja kollektiive selgesti ära tundma ja identifitseerima, samuti peavad need olema üksteisest hõlpsasti eristatavad;
3) kasutaja peab kirjelduste järgi saama välja valida tema vajadustele sobivaima infoallika ning välistada ressursid, mis tema ootustele ei vasta;
4) kasutajal peab olema võimalik väljavalitud ressurssi kasutada: see osta, laenata või saada juurdepääs elektrooniliselt.

[1] Valdav osa artiklis toodud näiteid tuginevad välismaiste raamatukogude koostatud RDA-kirjetele, sest Eestis ei ole RDA kataloogimisreeglistikuna veel kasutusel. Reeglistiku tõlkimine, juhiste ja sobilike näidete koostamise töö on alles ees.

RDA printsiibid I rühma olemite[2] kirjeldamisel

Meid, kataloogijaid, on õpetatud teavikute kirjeldamisel lähtuma ISBD-s toodud reeglitest ja kombineerima neid MARC21-vormingust tulenevate nõuetega. ISBD annab juhiseid nii andmeallikate, andmekoosseisu, kirjealade ja -elementide järgnevuse kui ka neid eristavate kirjemärkide kohta. Kuid mis RDA-ga seoses muutub?

Andmekoosseis. ISBD sätestab teadupärast kolm bibliokirje tasandit, mis määravad kirjeldamise detailsusastme ehk kirjes nõutud andmete hulga ehk andmekoosseisu. Need tasandid on miinimum-, kesk- ja rahvusbibliograafia tasand. Kui välisteavikute puhul rakendatakse meil kirjeldamisel valdavalt kesktasandi kirje nõudeid, siis rahvusteavikute puhul on kirjelduste detailsuse aste alati kõrgeim. See nõue kehtib muidugi neile raamatukogudele, kes vastutavad rahvusbibliograafia koostamise eest.

RDA puhul selline tasemete eristus puudub. Küll aga on määratletud andmeelemendid, mis peavad kirjes kindlasti esinema, kui need tulenevad kirjeldatava olemi olemusest ja on selle olemi identifitseerimiseks, teistest eristamiseks või valiku tegemiseks olulised (vt eespool *kasutaja tegevused*). Selliseid andmeid nimetatakse **baas- ehk tuumikelementideks** (ingl k *core elements*). Tuumikelementideks on näiteks pealkiri ja vastutusandmed, ilmumisandmed, füüsiline kirjeldus jne. Lisaks tuumikelementidele kantakse kirjesse andmed, mis on nõutud teatud tingimustel (ingl k *core if elements*). Üle jääb veel terve hulk andmeid, mida kataloogija võib kataloogikasutajat ja tema otsiharjumusi silmas pidades kirjesse kanda, järgides põhimõtet, et vähem on rohkem ja et liigse infoga ülekoormatud kirje on sama kasutu kui liiga vähe infot sisaldav kirje. Millised andmed kuuluvad tuumikelementide ning tingimuslike tuumikelementide hulka, leiab täpsemalt *RDA Toolkit*ist[3].

Kirjemärgid ja -elementide järjestus. ISBD ütleb meile sedagi, kuidas täpselt ja millises järjekorras kirjeelemendid kirjesse paigutada ning milliseid kirjemärke erinevate elementide eristamiseks kasutada. Ja nii jääb see olema ka edaspidi, RDA selles küsimuses sõna ei võta. RDA ülesanne on üksnes analüüsida väljaannet ja selle sisu ning anda juhised selle kirjeldamiseks sisulises mõttes. Seetõttu nimetatakse RDA-d sageli ka n-ö sisustandardiks (ingl k *content standard*). Märkusena olgu lisatud, et ka *RDA Toolkit*is toodud näited ei ole reeglina esitatud ISBD nõuetele vastavalt (s.t et kasutatud ei ole kirjemärke ja ka andmealadele või järgnevusele pole tähelepanu pööratud), selle asemel puudutavad näited üksnes ühte väga konkreetset reeglit (näide 1).

Näide 1. RDA 3.4.3.2. Kaardi/atlase mahu kirjeldamine

1 atlas (2 volumes)
1 atlas (xvii, 37 pages, 74 leaves of plates)
1 atlas (1 volume (various pagings))

Andmeallikad. ISBD annab täpsed instruktsioonid, kust erinevate andmealade ja -elementide kohta teavikust infot võtta *tohib* ning kui andmed võetakse mujalt kui lubatud andmeallikast, siis kuidas tuleb see infokild kirjesse märkida. Selle tulemusel võib kirje üsna sageli olla nurksulgudest kirju. Näiteks on põhipealkirja ja vastutusandmete allikaks ISBD järgi alati tiitelleht. See tähendab, et kõikide vastutusandmetesse märgitavate isikute ja kollektiivide nimed, mis on saadud tiitellehe pöördelt või mujalt väljaandest, tuleb märkida nurksulgudesse.

Ent RDA järgi on andmeallikaks üldjuhul (kuigi mitte alati) kogu teavik, mis tähendab laias laastus seda, et nurksulgudes esitatakse enamasti vaid need andmed, mis võetakse väljastpoolt allikat.

Lühendid. RDA tulekuga on astutud suur samm kasutajasõbralikkuse suunas ja võetud vastu otsus loobuda igasuguste lühendite kasutamisest, v.a need erandid, kus lühendit on kasutatud väljaandes endas. Nii on ladina- ja ingliskeelsete lühendite asemel võetud kasutusele mõtet paremini edasi andvad täisfraasid (näide 2).

Näide 2. Ingliskeelses keeleruumis kasutatavaid lühendeid asendavad fraasid

- *s.l. – Place of publication not identified*
- *s.n. – Publisher not identified*
- *et al. – and others*
- *i.e. – that is*
- *ca – approximately*
- *p. – pages*
- *ill. – illustrations*

Millise raja valib Eesti, selgub RDA tõlkimise ja Eesti oludele kohandamise käigus.

Kirje on väljaande peegeldus. Kuigi ISBD järgijatena on see meile juba ammusest ajast tuttav printsiip, siis olgu see siinkohal veelkord üle korratud: kirjeldamise aluseks on väljaanne ja ainult väljaanne. Kirje on üksühele üleskirjutus sellest, mida me väljaandest loeme-näeme olenemata sellest, kas seal on trükivead või muud puudujäägid. Nt ka siis, kui seeria numeratsioonis esineb viga, tuleb see siiski esitada just nii, nagu see on, ilma, et sellele järgneks õige number nurksulgudes.

See nõue ei puuduta siiski kõiki kirjeelemente ja välju. Kuna kirje jaguneb kaheks suuremaks osaks – kirjeldavad andmed ja otsitunnused, siis puudutab teaviku täpne peegeldamisvajadus üksnes kirjeldavaid andmeid. Kuna

---

[2] Olemid jagunevad kolme rühma:

1) loomingulise tegevuse tulemid: teosed, väljendused, kehastused ja eksemplarid;

2) olemid, kes vastutavad loomingulise tegevuse tagajärjel sündinud tulemite eest (isikud, perekonnad ning asutused ja organisatsioonid);

3) esimese rühma olemite aines, milleks võivad olla needsamad teosed, väljendused, kehastused ja eksemplarid, isikud, perekonnad, asutused ja organisatsioonid ning teemad, objektid, sündmused ja kohad.

[3] RDA Toolkit http://access.rdatoolkit.org (NB! Juurdepääs on tasuline.)

otsitunnused (ingl k *access points*) on seotud klassifikaatorite ja normandmetega ning on allutatud keksele kontrollile, siis rakendatakse nende puhul teisi põhimõtteid kui kirjeldavate andmete esitamisel. Otsitunnused esitatakse järgmistel MARC-väljadel: 080, 100, 110, 111, 130, 240, 6xx, 700, 710, 711, 730, 752, 77x, 800 ja 830.

RDA ja MARC21

Bibliokirjed

Kuigi RDA sisukirjeldusstandardina võimaldaks raamatukogudel MARC-i asemel võtta kogude kirjeldamiseks ja kataloogide loomiseks mistahes andmevorminguid, ei ole enamik raamatukogusid sellist arenguhüpet veel teinud ja traditsioonilisest MARC-ist loobunud, jätkates oma igapäevatööd just selle vorminguga[4]. Seetõttu on välja töötatud spetsiaalsed RDA ja MARC-i vastavustabelid, kus on ära toodud, millise konkreetse RDA reegli jaoks sobib milline MARC-väli ja vastupidi[5].

Teisalt, MARC21 on vana ja hakkab väsima, olles siiski välja töötatud juba mitukümmend aastat tagasi, mistõttu ei ole see paratamatult piisav andmaks edasi kõike seda, mida nii RDA kui ka biblio- ja normikirje aluseks olevad funktsionaalsusnõuded (FRBR ja FRAD) sooviks ning vajaks. Seetõttu on RDA tulekuga seoses MARC-i oluliselt täiendatud. Kasutusele on võetud mitmeid uusi välju ja alamvälju, mis omakorda toob kaasa muudatusi senises kataloogimispraktikas. Muudatused puudutavad nii kirjeldavaid välju kui ka otsitunnuseid, nii biblio- kui ka normikirjet.

Suurimad muudatused kehastustele koostatavates bibliokirjetes on järgmised:

1. Väli 260 on asendatud väljaga 264. Sealjuures esitatakse nii ilmumisega, levitamisega kui ka tootmisega seotud andmed eraldi väljadel, samal ajal välju korrates. Välju eristab üksteisest üksnes identifikaator (näide 3).

Näide 3. Välja 264 kasutamine RDA kirjes

264 _1	ǂa Tartu : ǂb Iuridicum, ǂc 2007	*kirjastuse andmed*
264 _2	ǂa Tartu : ǂb Interlex	*levitaja andmed*
264 _3	ǂa Tallinn : ǂb Tallinna Raamatutrükikoda	*trükikoja/ tootja andmed*
264 _4	ǂc ©2007	*autoriõiguse aasta*

2. Väljal 245 on loobutud laadimäärangu märkimisest alamväljal ǂh. Viimase asemel on võetud kasutusele kolm uut MARC-välja (näide 4):
   - 336 – väljaande sisu (ingl k *content type*). Siin kirjeldatakse selle väljaande kehastuse vormi ehk kuidas väljaande sisu kasutajale edasi antakse. Nt kas tekstina, pildina, kolmemõõtmelise objektina vmt;
   - 337 – meedium (ingl k *medium*). Siin kirjeldatakse vahendit, mida on vaja kasutada tarbimaks väljaande sisu. Nt arvuti, CD-mängija vmt;
   - 338 – kandja (ingl k *carrier*). Väljal kirjeldatakse kandjat, millele väljaanne on salvestatud. Nt helikassett, mikrofilm, võrguväljaanne vmt.

   Laadimäärangu asemel väljaande sisu, kandja ja meediumi kirjeldamine etteantud sõnastike abil aitab muuta väljaannete kehastuste kirjeldused detailsemaks seal, kus sellest varem puudu oli, samuti moodustada rühmi ühesugustele kriteeriumidele vastavatest kirjetest (näide 4). Lisaks nimetatud uutele väljadele peab ka väli 300 ehk väljaande füüsiline kirjeldus andma alati edasi väljaande laadi puudutavat teavet (näide 4).

Näide 4. Väljade 300, 336, 337 ja 338 kasutamine e-raamatu kirjes

Praegune praktika:
245 10 ǂa Mees, kes teadis ussisõnu ǂh *[Võrguteavik]*

RDA reegel:
245 10 ǂa Mees, kes teadis ussisõnu
300 ## ǂa 1 online resource
336 ## ǂa text ǂ2 rdacontent
337 ## ǂa computer ǂ2 rdamedia
338 ## ǂa online resource ǂ2 rdacarrier

NB! *Neil kolmel uuel väljal (336, 337, 338) kasutatavaid termineid ei tohi iseseisvalt tõlkida ega oma äranägemise järgi kasutada. Samuti ei ole lubatud uute terminite iseseisev juurde mõtlemine ega loomine. Kataloogijale on ette antud kindel sõnastik, millega neil väljadel opereerida.*

3. RDA reeglite järgi koostatud kirje tunneb lisaks eelnevalt nimetatud väljadele ära ka välja 040 järgi. Nimelt lisatakse RDA kirjete puhul siia alati alamväli ǂe, kuhu kirjutatakse väiketähtedega lühend 'rda'. See viitab kasutatud standardile (näide 5).

Näide 5. Välja 040 vormistamine

040 ## ǂa ErRR ǂb est ǂcErRR ǂe rda

4. Kasutusele on võetud erinevate püsiidentifikaatorite märkimiseks mõeldud alamväljad ǂ0 ja ǂ1. See on vajalik selleks, et luua arvutilt-arvutile suhtlemiseks vajalikud püsiva iseloomuga seosed bibliokirje ja normikirje, aga ka erinevate bibliokirjete või normikirjete vahel.

---

[4] Mõningaid erandeid siiski on: näiteks lõpetas Rootsi käesoleva aasta juunis kataloogimise MARC21-vormingus. See ei tähenda, et LIBRISest ei saaks MARC-kirjeid enam meie süsteemidesse kopeerida – LIBRIS on hoolitsenud selle eest, et see oleks endiselt võimalik.

[5] RDA to MARC bibliographic mapping: http://access.rdatoolkit.org/document.php?id=jscmap1
MARC to RDA bibliographic mapping: http://access.rdatoolkit.org/document.php?id=jscmap2

Põhimõte seisneb selles, et näiteks EMS-i märksõna normikirje number lisatakse bibliokirjes märksõnaväljale märksõna järele alamväljale ǀ0. See võimaldab andmetel andmebaasis omavahel sujuvalt suhelda (näide 6).

Näide 6. Alamvälja 0 kasutamine bibliokirjes

100 1_ ǀa Bach, Johann Sebastian **ǀ0 (DE-101c)310008891**

Antud näites on alamväljal ǀ0 toodud J. S. Bachi normikirje püsiidentifikaator Saksamaa normikirjete andmebaasis (GND)[6].

100 1_ ǀa Obama, Michelle, ǀd 1964- **ǀ0 http://id.loc.gov/authorities/names/n2008054754**

Selles näites on alamväljal ǀ0 toodud Michelle Obama normikirje püsilink USA Kongressi raamatukogu normikirjete andmebaasis[7].

700 1_ ǀa Moseley, Christopher, ǀd 1950- **ǀ1 http://viaf.org/viaf/113596156**

Siin on alamväljal ǀ1 toodud Christopher Moseley normikirje püsilink OCLC andmebaasis Virtual International Authority File (VIAF)[8].

5. RDA, õigupoolest FRBR-i tulekuga on sootuks uue tähenduse saanud seosed, mida kataloogimise käigus luuakse. Seoste loomine aitab moodustada erinevatest olemitest tihedat ja mitmekülgset võrgustikku, mis ühest küljest aitab kasutajal paremini leida talle vajalikke allikaid ja ebasobivaid välistada. Teisalt on seosed aluseks andmebaaside (sh kataloogide) ladusale toimimisele – rikkalikel ja täpselt vormistatud seostel tugineb kasutajasõbralik ja moodne tuleviku e-kataloog.

   Seoseid saab luua näiteks:

   a. teoste, väljenduste, kehastuste ja eksemplaride vahel igas suunas (vt eelmine artikkel);
   b. isikute/kollektiivide ja teoste vahel;
   c. isikute/kollektiivide ja väljenduste vahel;
   d. isikute/kollektiivide ja teose väljenduse kehastuste vahel;
   e. isikute ja kollektiivide vahel;
   f. erinevate isikute vahel;
   g. erinevate kollektiivide vahel jne.

Seoste loomisel on abiks nii eelmises punktis nimetatud püsiidentifikaatorid ja -lingid, aga ka mitmed teist laadi seoseid identifitseerivad tunnused, mis kantakse erinevate väljade erinevatele alamväljadele. Näiteks on kasutusele võetud kokkuleppelised koodid isikute/kollektiivide ning teoste, väljenduste, kehastuste vaheliste rolliliste seoste tähistamiseks[9]. Need koodid kantakse alamväljale ǀ4 (näide 7). Näiteks *aut* (autor), *trl* (tõlkija), *edt* (toimetaja) jne.

Muude seoste loomiseks kasutatakse kokkuleppelisi fraase, mis kantakse lingiväljade 7xx alamväljale ǀi. Näiteks on ingliskeelsetes kataloogides kasutusel sellised fraasid nagu *'Revision of'*, *'Translation of'*, *'Print version'*, *'Reprint of (manifestation)'* või *'Based on (expression)'* või *'Abridgement of (work)'*, *'Reproduction of (manifestation)'* jne. Millised hakkavad olema eestikeelsed fraasid, selgub RDA tõlkimise käigus.

Näide 7. Seosekoodide kasutamine alamväljal 4

100 1# ǀa Kivirähk, Andrus, ǀd 1970- **ǀ4 aut**
245 10 ǀa The man who spoke Snakish
264 _1 ǀa London : ǀb Grove Press UK, ǀc 2016
700 10 ǀa Moseley, Christopher, ǀd 1950-, **ǀ4 trl**
776 0_ **ǀi E-book version**: ǀa Kivirähk, Andrus. ǀt The man who spoke Snakish. ǀd New York : Grove Press, 2016 ǀz 9781611859607

Antud näites on alamväljal ǀ4 toodud Andrus Kivirähki seos teosega „Mees, kes teadis ussisõnu". Seoseks on autor (ingl k 'author'), millele vastav kood on 'aut'. Väljal 700 on toodud tõlkija nimi ning alamväljale ǀ4 on paigutatud seose kood 'trl' (ingl k 'translator'). Seosekoodid on tuletatud ingliskeelsetest terminitest ja neid ei tõlgita, samuti ei ole lubatud nende iseseisev loomine.

Eelpool nimetatutega muudatused siiski ei piirne. Uuendusi on veel mõnel täiendava füüsilise kirjelduse väljal nagu 340, 344, 345, 346 ja 347, mis võimaldavad edasi anda teksti, kujutise, heli, video ja videoprojektsiooni omadusi oluliselt detailsemalt, kui see seni võimalik on olnud (näide 8).

Näide 8. Füüsilise kirjelduse väljade kasutamine

340 __ ǀd handwritten ǀd typed
340 __ ǀd lithography ǀ2 rdapm
340 __ ǀn giant print (36 point) ǀ2 rdafs

344 __ ǀa stereo ǀ2 rdatr
344 __ ǀh Dolby Digital 5.1
344 __ ǀg surround ǀ2 rdacpc

347 __ ǀa text file ǀ2 rdaft
347 __ ǀb PDF

[6] Die Gemeinsame Normdatei (GND) / Integrated Authority File http://www.dnb.de/EN/Standardisierung/GND/gnd_node.html (09.09.2018)

[7] Library of Congress Authorities https://authorities.loc.gov/ (09.09.2018)

[8] Virtual International Authority File http://viaf.org (09.09.2018)

[9] MARC Code List for Relators https://www.loc.gov/marc/relators/ (10.09.2018)

Normikirjed

Teise suure kirjete rühma moodustavad normikirjed. Normikirjeid koostatakse nii esimese, teise kui ka kolmanda rühma olemitele ning esimese rühma olemitest koostatakse normikirjeid teostele ja vahel ka väljendustele. II rühma olemitest koostatakse normid kõigile ning kolmandast rühmast koostatakse normid täiendavalt veel märksõnadele ja kohanimedele. Meile harjumuspäraseid bibliokirjeid koostatakse I rühma olemitest vaid kehastustele, mis enamasti sisaldavad andmeid ka väljenduste kohta.

Niisiis on FRBR-i, FRAD-i ja RDA nõuetest tingituna täiendust saanud peamiselt II rühma olemite normikirjed. Lisandunud on hulk uusi atribuute, milleks on isikute puhul sugu, sünni- ja surmakoht, riik, elukoht, kuuluvus organisatsioonidesse, aadress, keel, tegevusala, amet/eriala ja biograafiline ajalugu ning kollektiivide puhul keel, aadress, valdkond või tegevusala ja ajalugu.

Võrreldes bibliokirjega on normikirjeisse lisandunud 19 uut MARC-välja, mis puudutavad I ja II rühma olemite normimist. Siinkohal on oluline märkida, et esialgu RDA reeglistik III olemirühmast märksõnanormikirjeid ei puuduta.

Kuna normikirjeid puudutavaid välju on sedavõrd palju ja normimisega tegelevaid raamatukogusid vaid üksikuid, jääb see osa käesolevas artiklis põhjalikumalt kajastamata. Normikirjed isikule ja teosele on toodud näites 9.

Näide 9. Normikirjed isikutele ja teosele

Normikirje teosele

100 1_ ǀa Kivirähk, Andrus, ǀd 1970- . ǀt Mees, kes teadis ussisõnu
336 __ ǀa text ǀb txt ǀ2 rdacontent
377 __ ǀa est
670 __ ǀa Mees, kes teadis ussisõnu, 2013

Normikirje isikule

035 __ ǀa (LC)3067455
046 __ ǀf 1970-08-17 ǀ2 edtf
100 1_ ǀa Kivirähk, Andrus, ǀd 1970-
370 __ ǀa Tallinn (Estonia)
375 __ ǀa male
377 __ ǀa est
400 1_ ǀa Кивиряхк, Андрус
400 1_ ǀa Ականդռւս Կիվիրյահկ
400 1_ ǀa Kivirjachk, Andrus
670 __ ǀa Eesti kirjanike leksikon, 2000.
670 __ ǀa Õlle kõrvale, 1996: ǀbt.p. (Andrus Kivirähk)
670 __ ǀa Pagari piparkook, 1999: ǀbt.p. (Andrus Kivirähk) jkt. (b. Aug. 17, 1970 in Tallinn)

Kokkuvõtteks

Kõige suuremaks väljakutseks RDA ja selle aluseks olevate kontseptuaalsete andmemudelite (FRBR, FRAD, FRSAD ja IFLA LRM) rakendamisel on ilmselt mõtteviisi muutus – asendada tänane kehastusepõhine kirjeldamine olemipõhise kirjeldamisega, kus suurt rõhku pannakse normandmetele ja olemitevahelistele seostele. Kuigi esmapilgul võib näida kõik ülemäära keeruline, siis tõele au andes – teose väljenduste kehastuste bibliograafilisel kirjeldamisel ei ole muudatused kuigivõrd suured. Lisanduvad mõned uued MARC-väljad ja veidi muutuvad üldised põhimõtted, kuidas väljaandeid ning nende kohta koostatavaid kirjeid käsitleda. Nagu iga uus asi, võib seegi esialgu tunduda võõras. Senised kätteõpitud harjumused enam ei tööta ja kataloogimisel tuleb taaskord hakata juhendis näpuga järge ajama. See omakorda võib kataloogimise tempot mõnevõrra kahandada, ent põhjalikele juhenditele ja hõlpsasti kättesaadavatele koolitusmaterjalidele tuginedes saavutatakse peagi uued vilumused, mis aitavad peagi endisel tempol taastuda.

Kõigil huvilistel on võimalik tutvustatud teemaga end ka iseseisvalt kurssi viia, vaadates veebis avaldatud kümneid ja kümneid tasuta veebiseminaride salvestusi, lugedes artikleid või uurides mitmesuguseid erinevaid koolitusmaterjale. Palju viiteid koolitusmaterjalidele on avaldatud *RDA Toolkit*i veebilehel[10].

Kõik see nõuab kahtlemata esialgu suurt pingutust, põhjalikke ettevalmistusi ja koolitamist, kuid kasu, mis kataloogimisstandardi vahetusest, andmemudeli muutmisest ja kõige sellega kaasneva täielikust rakendamisest saadakse, on mõõtmatu. Vaid selliseid sisulisi muudatusi tehes suudame arendada e-katalooge ja leida raamatukogude toodetavatele andmetele (kataloogikirjed) oluliselt laiema kasutajaskonna erinevates sihtrühmades ja huvigruppides väljaspool raamatukogu.

Kasutatud kirjandus

Anhalt, J.; Stewart, R. A. (2011). *RDA simplified*. Cataloging & Classification Quarterly, 50:1, p. 33-42.

Catalogue 2.0 : the future of the library catalogue / edited by Sally Chambers. London : Facet Publishing, 2013.

Coyle, Karen. (2016). *FRBR, before and after : a look at our bibliographic models*. Chicago : ALA Editions.

Coyle, Karen. (2015). *FRBR, twenty years on*. Cataloging & Classification Quarterly, 53:3-4, p. 265-285. DOI: 10.1080/01639374.2014.943446

IFLA. (1998). *Functional requirements for bibliographic records*. https://www.ifla.org/publications/functional-requirements-for-bibliographic-records

Maxwell, Robert L. (2014). *Maxwell's handbook for RDA : explaining and illustrating RDA : resource description and access using MARC21*. London : Facet Publishing.

[10] RDA Toolkit: Training Resources https://www.rdatoolkit.org/training (12.09.2018)

Normikirje teosele
Mees, kes teadis ussisõnu

100 1_	ǂa Kivirähk, Andrus, ǂd 1970- . ǂt Mees, kes teadis ussisõnu
336 __	ǂa text ǂb txt ǂ2 rdacontent
377 __	ǂa est
670 __	ǂa Mees, kes teadis ussisõnu, 2013

Bibliokirje trükiväljaandele
Mees, kes teadis ussisõnu

020 __	ǂa 9781611855395 ǂq paperback
020 __	ǂz 9781611859607 ǂq ebook
100 1_	ǂa Kivirähk, Andrus, ǂd 1970-, ǂe author ǂ4 aut ǂ0 (LC)4996419
240 10	ǂa Mees, kes teadis ussisõnu. ǂl English
245 14	ǂa The man who spoke Snakish / ǂc Andrus Kivirähk ; translated by Christopher Moseley
264 _1	ǂa London : ǂb Grove Press UK, ǂc 2016
300 __	ǂa 442 pages ; ǂc 24 cm
336 __	ǂa text ǂ2 rdacontent
337 __	ǂa unmediated ǂ2 rdamedia
338 __	ǂa volume ǂ2 rdacarrier
530 __	ǂa Also published electronically
700 1_	ǂa Moseley, Christopher, ǂd 1950-, ǂe translator ǂ4 trl ǂ0 (LC)3067455
776 08	ǂi ebook version : ǂz 9781611859607

Bibliokirje e-raamatule
Mees, kes teadis ussisõnu

020 __	ǂa 9781611859607 ǂq (ebook)
020 __	ǂz 9781611855395 ǂq (pbk.)
100 1_	ǂa Kivirähk, Andrus, ǂd 1970-, ǂe author ǂ4 aut ǂ0 (LC)49964195
240 10	ǂa Mees, kes teadis ussisõnu. ǂl English
245 14	ǂa The man who spoke Snakish / ǂc Andrus Kivirähk ; translated by Christopher Moseley.
250 __	ǂa Main
264 1_	ǂa New York : ǂb Grove Press, ǂc 2016
300 __	ǂa 1 online resource
336 __	ǂa text ǂ2 rdacontent
337 __	ǂa computer ǂ2 rdamedia
338 __	ǂa online resource ǂ2 rdacarrier
546 __	ǂa Translated from the Estonian
700 1_	ǂa Moseley, Christopher, ǂd 1950-, ǂe translator ǂ4 trl ǂ0 (LC)3067455
776 08	ǂi Print version : ǂz 9781611855395

Biblio- ja normikirjete vahelised seosed RDA järgi koostatud MARC21-vormingus

Selgituseks:

- normikirjed on koostatud kahele isikule:
  - üks **teose** autorile,
  - teine tõlkijale, kes on vastutav ingliskeelse **väljenduse** tekke eest;
- normikirje on koostatud ka A. Kivirähki **teosele** *Mees, kes teadis ussisõnu;*
- bibliokirjed on koostatud kahele **kehastusele:**
  - üks trükiväljaandele,
  - teine e-raamatule.

Normikirje autorile

035 __ |a (LC)4996419
046 __ |f 1970-08-17 |2 edtf
100 1_ |a Kivirähk, Andrus, |d 1970-
370 __ |a Tallinn (Estonia)
375 __ |a male
377 __ |a est
400 1_ |a Кивиряхк, Андрус
400 1_ |a Անդրուս Կիվիրյահկ
400 1_ |a Kivirjachk, Andrus
670 __ |a Eesti kirjanike leksikon, 2000.
670 __ |a Õlle kõrvale, 1996: |bt.p. (Andrus Kivirähk)
670 __ |a Pagari piparkook, 1999: |bt.p. (Andrus Kivirähk) jkt. (b. Aug. 17, 1970 in Tallinn)

Normikirje tõlkijale

035 __ |a (LC)3067455
043 |c au |c gb
046 __ |f 1970-08-17 |2 edtf
100 1_ |a Moseley, Christopher, |d 1950-
370 __ |c Great Britain |c England |2 naf
372 __ |a Endangered languages |a Editing |2 lcsh
372 __ |a BBC Monitoring |2 naf
374 __ |a Editors |2 lcsh
375 __ |a male
377 __ |a eng
400 1_ |a Moseley, Christopher John
400 1_ |a Moseley, Chris
670 __ |a Atlas of the world's languages, c1994: |b (Christopher Moseley, general editor)
670 __ |a Atlas of the world's languages, 2007: |b t.p. (Christopher Moseley) cover (C.J. Moseley)

Fotod: Teet Malsroos

Hõimukuu: Venemaa soome-ugri rahvaste meediast ja lugemusest

Jaak Prozes, *MTÜ Fenno-Ugria Asutus nõunik*

Meie rahvusriigil ja hõimuliikumisel on olnud ühist teed päris pikalt. Oktoober on hõimukuu ja sestap pöörakem pilgud soomeugrilaste poole. Artiklis uurime, mida on teada idapoolsete hõimurahvaste praegustest ajalehtedest-ajakirjadest ja lugemisharjumustest.

Soome-ugri rahvaste organiseeritud koostööl on pikk ajalugu

1883. aastal asutati Helsingis esimese organisatsioonina Soome-Ugri Selts, kes hakkas regulaarselt soome-ugri rahvaste juurde teadusekspeditsioone korraldama. Ekspeditsioonide käigus saadud uued teadmised ja nende teadmiste levik pani aluse uut tüüpi organisatsioonide tekkele. Nende tegevus ei piirdunud enam teaduslike uurimustega, vaid nad hakkasid toetama Venemaa soome-ugri rahvaste rahvuskultuuri ja -keelte arengut, hiljem ka juba autonoomiat. Üheks märkimisväärsemaks selliseks organisatsiooniks oli Helsingis 1906. aastal asutatud Soomluse Liit. Korraga oli soome-ugri rahvaste koostöö muutunud väga oluliseks, sest saadi aru, et koostööd tehes on võimalik tugevdada oma rahvuslikku identiteeti ja kaitsta oma rahvuslikku iseolemist. Sellest said suurepäraselt aru aastatel 1917–1920 revolutsiooni ja I maailmasõja käigus tekkinud soome-ugri rahvaste riigid Eesti, Soome ja Ungari. Korraga oli soome-ugri küsimusest saanud tähtis riiklik küsimus, mis haaras väga erinevaid tegevusvaldkondi, näiteks sõjandus-, justiits- või meditsiinivaldkonda. Noored, alles tekkinud riigid pöörasid soome-ugri küsimusele väga palju tähelepanu: asutati mitmeid soome-ugri rahvastega koostööd arendavaid seltse ja ühendusi. Eestis kujunes neist märkimisväärseimaks 1927. aastal asutatud Fenno-Ugria Asutus. Peale Nõukogude okupatsiooni aegset sundpausi taastas

see organisatsioon 1991. aastal oma tegevuse. Erinevalt 20. sajandi 30-ndatest aastatest on aga organisatsiooni praegusteks põhilisteks ülesanneteks Venemaa soome-ugri rahvastega koostöö arendamine ja nende rahvaste olukorra uurimine.

Käesolevas artiklis vaatlen soome-ugri rahvaste olukorda nende rahvusliku kirjanduse ja ajakirjanduse aspektist lähtudes. Aluseks võtsin soome-ugri rahvaste ajalehtede ja ajakirjade tiraažide ja ilmumissageduse kohta ilmunud informatsiooni.[1] Ehkki ma möönan, et see ei pruugi olla kõige objektiivsem järelduste tegemise allikas, võime midagi siiski järeldada. Seega – seoses ajakirjandusega on mul kasutada eelkõige 2004. aasta andmed, sest siis koguti esmakordselt kokku kõigi soome-ugri rahvaste ajalehtede ja ajakirjade andmed. Neid olen võrrelnud praeguste andmetega niipalju, kui olen neid võrdluseks leidnud.

NEENETSI KEEL

- *Njarjana Ngerm* ('Punane Tundra') – ilmub Jamali Neenetsi autonoomses ringkonnas 1 kord nädalas, 2017. a andmeil 800–1000 eksemplari.
- *Njarjana Ngermi* juures on lasteleht *Mõniku* – 1 kord kuus, 500 eksemplari (2007).
- *Njarjana Võnder* ('Punane Tundralane') – ilmub Jamali Neenetsi autonoomses ringkonnas neenetsi ja vene keeles 3 korral nädalas: 2004. a andmeil 4600 eksemplari, 2018. a andmeil 4500 eksemplari.

HANDI KEEL

- *Hantõ Jasang* ('Handi Sõna') – 2004. a andmeil anti välja 1 kord nädalas (900 eksemplari) ja 2017. a andmeil 2 korda kuus (1500 eksemplari).
- *Luha Avt* ('Angali Neem') – 2004. a andmeil ilmus 1 kord nädalas (500 eksemplari) ja 2017. a andmeil 1 kord nädalas (700 eksemplari).

MANSI KEEL

- Ajaleht *Luima Seripos* ('Koit') – 2004. a andmeil anti välja 1 kord nädalas (600 eksemplari) ja 2017. a andmeil 2 korda kuus (400 eksemplari).

Общественно-политическая газета Ханты-Мансийского автономного округа – Югры
Хӑнты ясӑӈ
ПЯТНИЦА 19 сентября 2014 года № 18 (3414)
Тӑм номерӑн лӯтӈтаты
2·3 Хӑнисҳ ваты щир олӑйӑн декларацият испек
3·6 Шуши мир ваты щир мӯйтсл мир вердт ваитты пл тӯкматты тӑхи декларацият испек
8 Нуви сйӯсум вощи лӯйӑн инкресйт пйты «Сӯгтуние» рӯтьлйты тӑхи ранитӑс
12·13 Хотьыса Сарыкъ районӑн Сытоннво картӑн шуши ёх вагдт
14·15 Кат вёщи – мёнсйкӑн Александр па Сергей Пасиноц вагусы олӑйӑн

Ajaleht *Hantõ Jasang* ('Handi Sõna')

Mansikeelne ajaleht *Luima Seripos* ('Koit')

Põhjarahvaste ajalehed

Kui nüüd uurida põhjarahvaste lehti, siis peab muidugi arvestama, kui palju on nad suutelised oma rahvuskeeles lugema. Näiteks on Venemaa 2010. aasta rahvaloendusest teada, et mansi keelt valdab ligi 900 inimest ehk siis arvandmetele tuginedes peaks iga teine mansi oma ainukest lehte lugema, kuid ma kahtlen selles. Mõnevõrra paremas olukorras on handid, kuna neil ilmub kogunisti kaks lehte, üks Jamali Neenetsi autonoomses ringkonnas, teine Handi-Mansi Jugra autonoomses ringkonnas. Hantidega pea samasuguses olukorras on neenetsid, kellel on kolm ajalehte. Neenetseid aga on hantidest kaks korda rohkem ja halb on see, et nende suurim ajaleht *Njarjana Võnder* ilmub nüüd vene keeles. Siiski on aeg-ajalt üks lehekülg seal ka neenetsi keeles. Kui nüüd võrrelda muudatusi, siis torkab silma, et tiraažide arvud on jäänud enam-vähem samaks, võib isegi öelda, et tõusnud. Siiski on märgata, et ajalehtede ilmumissagedus on muutunud oluliselt harvemaks. Tänapäeval on kõik need ajalehed olemas ka elektrooniliselt, kuid nende loetavus on siiski väga väike. Oma rahvuskeelsed ajakirjad põhjarahvastel puuduvad.

[1] Artiklis esitatud tabelite allikaks on Печатные финно-угорские СМИ России: Справочник. Сыктывкар, 2007. Andmete täiendamisel on kasutatud ajakirjade ja -lehtede kodulehti.

Ühtset karjala keelt pole välja kujunenud

Kommenteerides karjalakeelset ajakirjandust, tuleb tõdeda, et siin on muudatused kõige suuremad. Tunduvalt on vähenenud ajalehtede tiraažid, samuti on osa ajalehti ühendatud. Näiteks liitus vienakarjala murdes *Vienan Karjala* aunusemurdelise *Oma Mua*ga. Lisaks ilmub *Oma Mua* aeg-ajalt ka tverikarjala murdes. Seega tekitavad Karjala karjalakeelses meedias paljuski probleeme karjala keele erinevad murded ja asjaolu, et ühtset karjala keelt pole välja kujunenud. Karjala keel(ed) on kõige kiiremini soome-ugri keelte ajalooareenilt lahkuva(te)ks keel(t)eks. 2010. aastal oli karjala keele valdajaid 25 000, veel 2002. aastal oli neid aga 53 000. Vahepeal on lõpetanud oma eksistentsi ka Karjala ainuke soomekeelne ajakiri *Carelia*, jõudsalt on vähenenud soomekeelse ajalehe *Karjalan Sanomat* tiraaž.

Permikomid Permi krais

Permikomidel on oma keeles vaid lasteajakiri ja üks ajaleht, paiguti ilmub permikomi keeles ka üks külg mõnes rajoonilehes. Siiski on märgata vene keele pealetungi, elektrooniliselt on väga raske leida nende keskse ajalehe *Parma* komikeelset versiooni. Permikomid on selles suhtes huvitav rahvas, et pea ainukese soome-ugri rahvana olid nad oma piirkonnas, omaaegses Permikomi autonoomses ringkonnas enamusrahvas. Praegu Permikomi autonoomset ringkonda enam ei ole: see liideti Permi oblastiga ja moodustati territoriaalne üksus Permi krai.

Komikeelseid väljaandeid on üheksa

Komid on üsna hästi välja arendanud omakeelse perioodika: on olemas nii keskajalehed, rajoonilehed kui ka ajakirjad. Siiski on väljaannete tiraažid tunduvalt vähenenud. Muret teeb asjaolu, et paljudel väljaannetel on koduleheküljed hoopis venekeelsed. Omaette ja väga huvitav nähtus on ajakiri *Art*, mis on tõesti Venemaa soome-ugri kultuuriajakirjade lipulaev.

KARJALA JA SOOME KEEL

- Ajaleht *Vienan Karjala* – 2004. a andmeil ilmus 2 korda kuus (500 eksemplari). 2014. a ühines *Oma Mua*ga.
- Ajaleht *Oma Mua* – 2004. a andmeil anti välja 1 kord nädalas (700 eksemplari), 2016. a andmeil samuti 1 kord nädalas (300 eksemplari).
- Ajaleht *Karjalan Sanomat* – 2004. a andmeil ilmus 1 kord nädalas (1500 eksemplari) ja 2016. a andmeil 1 kord nädalas (500 eksemplari).
- Kultuuri- ja kirjandusajakiri *Carelia* – 2004. a andmeil üllitati 1 kord kuus (1000 eksemplari). 2016. a muutus *Carelia* karjala-, vepsa- ja soomekeelseks: ilmub 1 kord kvartalis 300 eksemplaris, sh 2 numbrit soome keeles, 1 number karjala ja 1 vepsa keeles.
- Lasteajakiri *Kipinä* karjala, soome ja vepsa keeles – 2004. a andmeil anti välja 1 kord kuus (700 eksemplari). 2015. a andmeil ilmub ajakiri 1 kord kuus: soome keeles 2000, karjala keeles 900 ja vepsa keeles 300 eksemplaris.

VEPSA KEEL

- Ajaleht *Kodima* (ilmub vepsa ja vene keeles) – 2004. a andmeil anti välja 1 kord kuus (990 eksemplari) ja 2016. a samuti 1 kord kuus (600 eksemplari).

PERMIKOMI KEEL

- Ajaleht *Parma* (ilmub permikomi ja vene keeles) – 2004. a andmeil anti välja 3 korda nädalas (4500 eksemplari) ja 2017. a andmeil samuti 3 korda nädalas (3100 eksemplari). Pole kindel, kas ajaleht ka praegu permikomi keeles ilmub.
- Lasteajakiri *Sizimok* (permikomi ja vene keeles) – 2010. a andmeil ilmus 2 korda aastas (500 eksemplari) ja ka 2017. a andmeil 2 korda aastas (400 eksemplari).

KOMI KEEL

Keskajalehed 2004 ja 2017

- *Komi Mu* ('Komimaa') – 2004. a 3 korda nädalas (3000 eksemplari), 2015. a samuti 3 korda nädalas (1856 eksemplari), 2017. a andmeil 1 kord nädalas.
- Noorte leht *Ijölöga* ('Kaja') – 2004. a andmeil ilmus 1 kord nädalas (1500 eksemplari) ja ka 2017. a 1 kord nädalas (442 eksemplari).

Rajoonilehed 2004 ja 2017

- Rajoonileht *Parma Gor* ('Parma Hääl') – 2004. a ilmus 3 korda nädalas (3675 eksemplari) ja ka 2017. a 3 korda nädalas (3000 eksemplari).
- Rajoonileht *Völ Tuijöd* ('Uut Teed Mööda') – 2004. a anti välja 2 korda nädalas (2400 eksemplari) ja ka 2017. a 2 korda nädalas (1257 eksemplari).
- Rajoonileht *Asja Kodzuv* ('Täht') – 2 korda nädalas (1300 eksemplari), praegu ilmub venekeelsena.

Ajakirjad 2004 ja 2015

- Lasteajakiri *Bi Kinj* ('Sädemeke') – 2004. a ilmus 1 kord kuus (1900 eksemplari) ja ka 2015. a 1 kord kuus (907 eksemplari).
- Huumoriajakiri *Tšuškanzi* ('Herilane') – 2004. a anti välja 1 kord kuus (1000 eksemplari) ja ka 2015. a 1 kord kuus (500 eksemplari).
- Kirjandusajakiri *Voivõv Kodzuv* ('Põhjatäht') – 2004. a ilmus 1 kord kuus (1000 eksemplari) ja ka 2015. a 1 kord kuus (431 eksemplari).
- Ajakiri *Art* ('Eluviis') komi ja vene keeles – 2004. a anti välja 1 kord kvartalis (1500 eksemplari) ja 2015. a 2 korda aastas (1200 eksemplari).

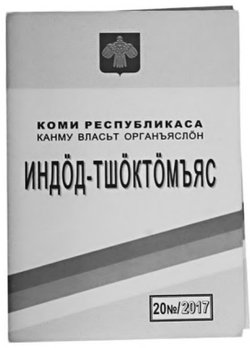

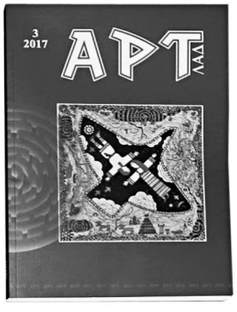

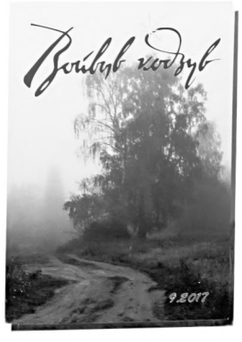

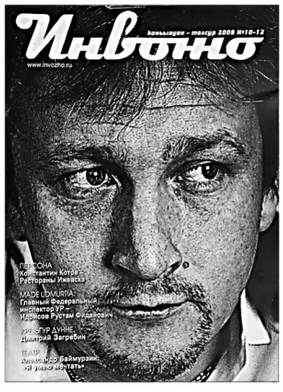

Valik komikeelset perioodikat

Udmurdikeelne noorteajakiri *Invožo*

Ka udmurdikeelseid väljaandeid on üheksa

Veel kümmekond aastat tagasi oli udmurtide keskajaleht *Udmurt Dunne* suurim Venemaa soome-ugri rahvaste ajaleht, praegu on aga ilmselt maride keskajaleht suurim. Tiraaž on siiski väga väike: näiteks meie ajalehe *Võrumaa Teataja* tiraaž on praegu 3500, aga *Virumaa Teataja* oma juba 5700. See näitab siis ära ka udmurtide tegeliku omakeelse ajakirjanduse lugemisharjumuse.

Olgu siin võrdluseks öeldud, et udmurte on 600 000 ja Lääne-Virumaal elanikke 60 000. Samas on udmurdikeelsete ajakirjade tiraažid suhteliselt stabiilsed. Esile tuleb tõsta udmurdikeelset noortele mõeldud ajakirja *Invožo*, mis on hästi kujundatud ja väga sisukas. Selles ilmub palju artikleid tänapäeva kultuuri arengutest, seal leiavad avaldamist noored kirjanikud ja luuletajad.

UDMURDI KEEL

Ajalehed

- *Udmurt Dunne* ('Udmurdi Maailm') – 2004. a ilmus 4 korda nädalas (12 500 eksemplari), 2015. a oli tiraažiks 6055 eksemplari. 2017. a anti välja 2 korda nädalas (3500 eksemplari).
- *Ošmes* ('Allikas') – 2004. a üllitati 1 kord nädalas (2000 eksemplari).
- *Baigurez* ('Rikas Mägi') udmurdi ja vene keeles – 2004. a ilmus 2 korda kuus (1600 eksemplari) ja ka 2015. a 2 korda kuus (300 eksemplari).
- Lasteajaleht *Zjetšbur* ('Tere') – 2004. a anti välja 1 kord nädalas (2700 eksemplari) ja ka 2015. a 1 kord nädalas (1260 eksemplari).
- Põhjarajoonide rajoonileht *Idnakar* ('Idna Linnus') – 2004. a ilmus 2 korda nädalas (2000 eksemplari) ja 2015. a samuti 2 korda nädalas (1000 eksemplari).

Ajakirjad 2004 ja 2017

- Kultuuriajakiri *Ašaltši* ('Jumalakäpp') – 2004. a anti välja 1 kord kuus (2000 eksemplari). 2017. a-st alates ilmub ajalehe *Udmurt Dunne* lisana.
- Lasteajakiri *Kizili* ('Täheke') – 2004. a ilmus 1 kord kuus (1800 eksemplari), alates 2017. a-st 10 korda aastas (1950 eksemplari).
- Noorteajakiri *Invožo* ('Päikeseratas') – 2004. a anti välja 1 kord kuus (1500 eksemplari) ja 2017. a-st 10 korda aastas (1050–1350 eksemplari).
- Kirjandus- ja ühiskondlik-poliitiline ajakiri *Keneš* ('Nõukogu') – 2004. a 1 kord kuus (1550 eksemplari) ja ka 2017. a 1 kord kuus (1380 eksemplari).

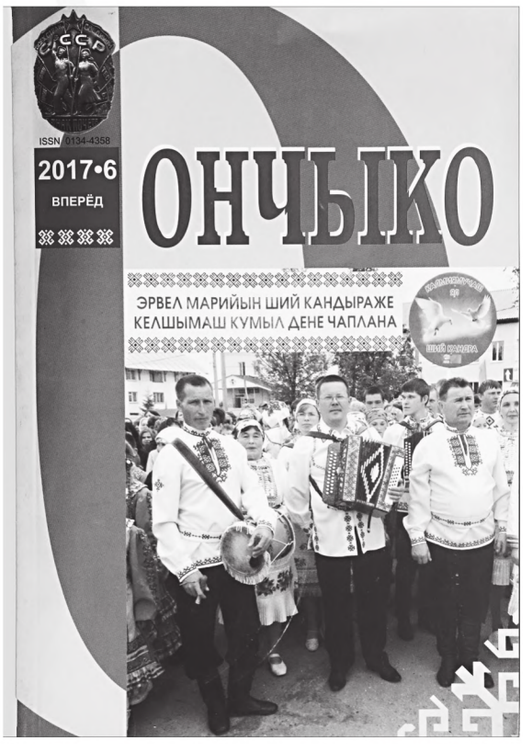

Marikeelne kirjandusajakiri *Ontšõko*

Marikeelseid väljaandeid on üheksateist

Marid on Venemaa soome-ugri rahvastest kahtlematult parima lugemusega rahvas ning ka maride arv väheneb võrreldes teiste Venemaa soome-ugri rahvastega suhteliselt aeglaselt: nt aastail 2002–2010 oli vähenemine vaid 9,4 %. Muide, isegi lätlaste ja leedulaste arv samal ajaperioodil vähenes kiiremini. Maride puhul torkab silma, et neil ilmuvad ajalehed ka diasporaas ja et neil on arvukamalt rahvuskeelseid rajoonilehti. Kahjuks on aga toimunud ka maride väljaannete tiraažide kiire vähenemine, ehkki näiteks noorte ajaleht on isegi lugejaid juurde võitnud, mis on üks väheseid positiivseid näitajaid Venemaa soome-ugri rahvaste rahvuskeelses meedias. Kindlasti aitab mari keele paremale kasutamisele kaasa asjaolu, et paljudes piirkondades õpitakse mari keelt 11. klassini.

MARI KEEL

Marikeelsed ajalehed Baškortostanis

- Üžara (’Koit’) – 2004. a andmeil 2 korda nädalas (1200 eksemplari).
- *Družba* (’Sõprus’) – 2004. a andmeil 2 korda nädalas (1900 eksemplari).
- *Tšolman* (’Kama’) – 2004. a ilmus 1 kord nädalas (5000 eksemplari) ja samuti 2015. a 1 kord nädalas (2300 eksemplari).

Ajalehed Mari Vabariigis

- *Mari El* – 2004. a andmeil ilmus 5 korda nädalas (6200 eksemplari), 2015. a 2 korda nädalas (3500 eksemplari). 2017. a oli trükiarvuks 3900 eksemplari.
- Maaelu ajaleht *Surt Petše* (’Koduõu’) – 2015. a anti välja 1 kord nädalas (5000 eksemplari) ja 2017. a samuti 1 kord nädalas (4100 eksemplari).
- Noorte ajaleht *Kugarnja* (’Reede’) – 2004. a ilmus 1 kord nädalas (3200 eksemplari) ja ka 2017. a 1 kord nädalas (4000 eksemplari).

Rajoonilehed 2004. a

- Rajoonileht *Morko Mlande* (’Morki Maa’) mari ja vene keeles – 1 kord nädalas (3500 eksemplari).
- Rajoonileht *Rajon Ilõš* (’Rajoonielu’) – 1 kord nädalas (330 eksemplari).
- Rajoonileht Šernur *Vel* (’Sernurimaa’) – 1 kord nädalas (1260 eksemplari).
- Rajoonileht *Jul Uver* (’Volga Uudised’) – 1 kord nädalas (2370 eksemplari).
- Poliitiline ajaleht *Mari Tšang* (’Mari Ärataja’) – 1–10 korda aastas (3000 eksemplari).

Ajakirjad

- Kirjandusajakiri *Ontšõko* (’Edasi’) – 2004. a ilmus 1 kord kuus (2100 eksemplari) ja ka 2017. a 1 kord kuus (1300 eksemplari).
- Lasteajaleht *Jamde Lii* (’Ole Valmis’) – 2004. a andmeil 1 kord nädalas (1500 eksemplari).
- Lasteajakiri *Ketše* (’Päikene’) mari ja vene keeles – 2004. a andmeil 1 kord kuus (1500 eksemplari).
- Satiiriajakiri *Patšemõš* (’Herilane’) – 2004. a andmeil anti välja iga kahe kuu tagant (2000 eksemplari) ja 2017. a samuti iga kahe kuu tagant (980 eksemplari).
- Ühiskondlik-poliitiline ajakiri *Mari Sandalõk* (’Mari Maailm’) mari ja vene keeles – 2008. a ilmus 1 kord kvartalis (3000 eksemplari) ja 2017. a 2 korda aastas (2000 eksemplari).

MÄEMARI KEEL

- Ajaleht Žerä (’Koit’) – 2004. a anti välja 1 kord nädalas (2080 eksemplari) ja ka 2015. a 1 kord nädalas (1463 eksemplari).
- Kirjandusajakiri *U Sem* (’Uus Viis’) – 2004. a ilmus 1 kord kvartalis (500 eksemplari) ja 2017. a samuti 1 kord kvartalis (300 eksemplari).
- Lasteajaleht *Jämdö Li* (’Ole Valmis’) – 2004. a andmeil 1 kord kahe nädala tagant (280 eksemplari).

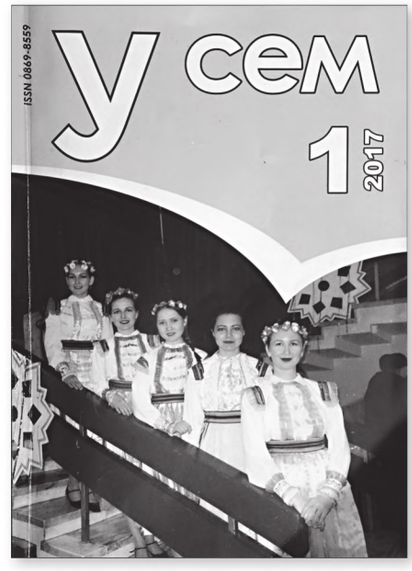

Mäemaride kirjandusajakiri *U Sem* (’Uus Viis’)

Ajalehed *Erzjan Mastor* ('Ersamaa') ja *Erzjan Pravda* ('Ersa Õigus')

Ersadel ja mokšadel on seitse väljaannet

On olemas küll Mordva Vabariik, aga mordva keelt pole olemas – on ersa ja mokša keeled. Võrreldes teiste suuremate soome-ugri rahvastega on ersa- ja mokšakeelsel meedial natuke kehvem seis. Kokku ilmub neis keeltes regulaarselt vaid 7 väljaannet, aeg-ajalt ilmub ersakeelseid lehekülgi või mõnikord ka lausa pool ajalehest Mordva Vabariigiga piirnevates Uljanovski, Samara ja Pensa oblastites. Ainukese positiivse momendina võiks välja tuua mokšakeelse keskajalehe *Mokšen Pravda* suhteliselt suurt tiraaži, mida soodustab asjaolu, et mokšad elavad suhteliselt kompaktselt suurtes Mordva külades. Ersasid on küll rohkem, kuid tundub, et omakeelset ajakirjandust nii palju ei loeta. Mordva Vabariigis aga ilmub Venemaa soome-ugri rahvaste ainuke sõltumatu ja opositsiooniline ühiskondlik-poliitiline ajaleht *Erzjan Mastor*, mille asutas ersa keele päästmise fond. Kõik teised Venemaa soome-ugri rahvaste ajalehed ja ajakirjad saavad riiklikku dotatsiooni ning nende asutajaks on enamasti piirkonna omavalitsus või kohalik parlament.

ERSA KEEL

- Ajaleht *Erzjan Pravda* ('Ersa Õigus') – 2004. a anti välja 1 kord nädalas (3250 eksemplari) ja 2015. a samuti 1 kord nädalas (2473 eksemplari).
- Ajaleht *Erzjan Mastor* ('Ersamaa') ersa ja vene keeles – 2004. a ilmus 1 kord kuus (2000 eksemplari) ja 2017. a 2 korda kuus (600 eksemplari).
- Kultuuriajakiri *Sjatko* ('Säde') – 2004. a anti välja 1 kord kuus (1550 eksemplari) ja ka 2017. a 1 kord kuus (800 eksemplari).
- Lasteajakiri *Tšilisema* ('Päikesetõus') ersa ja vene keeles – 2004. a ilmus 1 kord kuus (2500 eksemplari) ja 2015. a samuti 1 kord kuus (1200 eksemplari).

MOKŠA KEEL

- Ajaleht *Mokšen Pravda* ('Mokša Õigus') – 2004. a anti välja 1 kord nädalas (4500 eksemplari) ja 2015. a samuti 1 kord nädalas (3500 eksemplari).
- Lasteajakiri *Jaksterj Tjaštenja* ('Punane Täheke') – 2004. a ilmus 1 kord kuus (1630 eksemplari) ja ka 2017. a 1 kord kuus (900 eksemplari).
- Kultuuriajakiri *Mokša* – 2004. a üllitati 1 kord kuus (1130 eksemplari) ja samuti 2015. a 1 kord kuus (600 eksemplari).

Kokkuvõtteks võib öelda, et 2004. aastal ilmus Venemaa soome-ugri rahvastel 57 rahvuskeelset ajakirjandusväljaannet, aastal 2017 on see arv enam-vähem sama. Ajalehed ja ajakirjad on hakanud ilmuma harvem, nende mahud on jäänud samaks. Tiraažid on langenud, eriti järsult on vähenenud suurte keskajalehtede tiraažid. Ajakirjad on muutunud kakskeelseiks, ajalehtede võrguväljaannetes domineerib juba vene keel. Reklaam ilmub ajalehtedes ja ajakirjades vene keeles.

Venemaa soomeugrilased, raamatud ja lugemus

Raamatute ja raamatulugemisega on Vene Föderatsioonis elavail soome-ugri rahvastel veelgi keerukamad lood. Kahjuks on ka andmeid ebapiisavalt, sest soome-ugri keeltes ilmub väga palju raamatuid ka Eestis, eriti näiteks udmurdi keeles. Siiski võib siin esitatud tabelist 1 näha, et kõige rohkem anti soome-ugri keeltes välja raamatuid 1990. aastal. Tegemist oli Venemaa soome-ugri rahvaste teise rahvusliku tõusuajaga ja riigis oli veel ressursse, et rahvuskeelseid raamatuid välja anda. Edasi toimus langus – Venemaa suur majanduskriis 1990-ndate teisel poolel –, seejärel hakkas raamatute väljaandmine taas kosuma. Arvud aga on tõesti väga tagasihoidlikud, eriti kui võrrelda trükiste arvuga eesti keeles. Mäletatavasti ilmus eesti keeles 1990. a *ca* 1000, kümmekond aastat tagasi *ca* 3800 ja mullu *ca* 3200 raamatut aastas.[2] Seega kindlasti mõjutab Venemaa soome-ugri rahvaste lugemust väljaantavate raamatute vähene arv, kuid teisest küljest ei ole neil rahvastel lugemisharjumust.

Tabel 1.
Raamatute tootmine Venemaal soome-ugri keeltes. Trükitoodang aastas.

	1990	1998	2004	2014
Karjala keeltes	1	3		12
Komi keeles	29	20	18	25
Permikomi keeles	9	3		
Niidu- ja mäemari keeltes	72	15	51	50
Ersa ja mokša keeltes	35	23	5	6
Udmurdi keeles	28	11	5	25
Mansi keeles	2	–	?	?
Handi keeles	3	4	?	?

Allikas: Финно-угорский мир: статистический сборник. Сыктывкар, 2004. Andmete täiendamisel on kasutatud kirjastuste kodulehti

2007. aastal viidi läbi sotsioloogiline uurimus, mis käsitles Venemaa soome-ugri rahvaste emakeelset lugemust. Mõnes mõttes olid tulemused küllaltki ootamatud ja tegelikult valusadki. Paljude rahvaste puhul ei loe enamik neist üldse oma emakeelset kirjandust. Kui põhjarahvaste puhul võib sellest aru saada, siis meie kultuuriruumi kuuluvate udmurtide, mordvalaste ja karjalaste puhul on see küll kurjast. Kahjuks ei selgu uurimusest, mis takistab rahvuskeeles lugemist – kas vähene raamatute arv, nende vähene trükiarv või pole piisavalt teadmisi emakeelest, et raamatuid lugeda. Samuti ei selgu, mida tähendab sõna *mõnikord* – kas paar korda aastas või kord nädalas. Vaadeldes tabelis 2 toodud andmeid, võib väita, et kõige enam loevad emakeelset kirjandust marid. Tegelikult ilmub mari keeles ka kõige enam ajalehti, samuti raamatuid. On huvitav, et kõige rohkem loevad rahvuskeelset kirjandust mitte oma vabariigis elavad soome-ugri rahvad, vaid Baškortostanis elavad marid ja udmurdid. See viitab asjaolule, et probleem pole mitte raamatute kättesaadavuses, vaid ikkagi emakeeleoskuses. Baškortostanis õpetatakse tänini mari keelt pea kõigis mari koolides 1.–11. klassini ja algkooli tasandil ka pea kõiki õppeaineid mari keeles. See tähendab, et mari keele positsioonid Baškortostanis on tugevad ja viimased rahvaloendused näitavad, et maride arv seal ei vähene ning assimilatsiooniprotsess on peaaegu olematu. Mõtlema paneb fakt, et kui uuriti inimesi, kes loevad regulaarselt rahvuskeelset kirjandust, siis olid need inimesed, kellel oli alg- või põhiharidus.

Tervikuna peegelduvad Venemaa soome-ugri rahvaste lugemisharjumuste, raamatu- ja perioodikaväljaannete toodangu andmeis neid rahvaid iseloomustavad demograafilised protsessid. Nii näemegi, et maride arv väheneb kõige aeglasemalt ja samas ilmub mari keeles trükiseid kõige rohkem ning emakeelset lugemisharjumust on neil kõige rohkem. Teisel kohal on selles pingereas komid, kolmandal kohal udmurdid, neile järgnevad mordvalased ja karjalased.

Tabel 2.
Venemaa soome-ugri rahvaste emakeelne lugemus 2007. aastal läbi viidud sotsioloogilise uuringu andmeil (%).

	Loen regulaarselt	Loen mõnikord	Ei loe üldse
Mari Vabariik – marid	27,4	39,6	29,2
Komi Vabariik – komid	18,8	25,4	49,6
Permikomi autonoomne ringkond – permikomid	24,0	30,2	40,6
Udmurdi Vabariik	12,0	23,0	59,5
Mordva Vabariik – mordvalased	6,7	20,0	67,0
Soomlased	20,6	19,0	50,8
Karjalased	13,6	26,7	56,3
Vepslased	1,4	13,9	79,2
Handid	14,5	15,8	57,9
Mansid	9,6	5,5	63,0
Jamali Neenetsi autonoomne ringkond – neenetsid	7,5	32,5	37,5
Baškortostan – marid	35,8	37,6	21,1
Baškortostan – udmurdid	29,6	51,9	18,5

Allikas: Финно-угорские народы России: вчера, сегодня, завтра. Сыктывкар, 2008.

Kasutatud allikad

Финно-угорский мир: статистический сборник. Сыктывкар, 2004.

Финно-угорские народы России: вчера, сегодня, завтра. Сыктывкар, 2008.

Печатные финно-угорские СМИ России: справочник. Сыктывкар, 2007.

Statistikaamet http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Sotsiaalelu/07Kultuur/20Trukitoodang/20Trukitoodang.asp (28.09.2018)

[2] Statistikaamet http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Sotsiaalelu/07Kultuur/20Trukitoodang/20Trukitoodang.asp (28.09.2018)

Foto: Teet Malsroos

Katrin – kirjanduse ja Tartu hea tundja

Mihkel Voldi intervjuu Katrin Raidiga
Fotod: Teet Malsroos

KATRIN RAID on Tartu Oskar Lutsu nimelise Linnaraamatukogu teenindusosakonna juhataja. Ta on ühtlasi kogenud keeletoimetaja, soome keelest tõlkija ning väga hea kirjanduses orienteeruja. Katrini toimetatud raamatuid on välja andnud nii Eesti Keele Sihtasutus, *Ilmamaa*, Tartu Ülikooli Kirjastus, *Tuum* ja *Tänapäev* kui ka teised kirjastused. Tartu kirjandus- ja kunstiringkonnis on ikka imetletud tema säravat mõttelendu. Et Katrini kui raamatukoguhoidja tegemisist rohkem teada saada, sõitsimegi fotograaf Teeduga Tartusse.

Edward von Lõnguse taies raamatukogu seinal.

Kompanii tänaval asuva linnaraamatukogu seinal tervitas meid A. H. Tammsaare – Edward von Lõnguse sotsiaalkriitiline grafiti 2010. aastast – ja peauksel Katrin Raid, kes viis meid peamaja hubastesse lugemissaalidesse ekskursioonile. Seejärel saigi teoks meie kauaoodatud jutuajamine.

Katrin, kas ma liialdan, kui ütlen, et olete Tartu Linnaraamatukogu teenindusosakonda juhtinud rohkem kui tosinkond aastat?

Võrreldes paljude teistega, kes raamatukogudes töötavad, ikka ju väga lühikest aega!

Raamatukoguhoidjaks Te ülikoolis õppinud polegi. Olete hariduselt eesti filoloog ja läbinud raamatukoguhoidja kutseõppe. Sestap küsin, kui hea on Teie arvates selline pädevuste kombinatsioon rahvaraamatukogus toimetulemiseks?

Raamatukogu on tänuväärne koht, kus saab ära kasutada mis tahes eri-

Katrin Raid kirjanduslikku ekskursiooni juhatamas.

ala teadmisi. Kutseoskused võivad kasuks tulla.

Tartu Linnaraamatukogu teeninduse-osakonnas on tööl 32 inimest. Milliste tegevuste eest see üksus hea seisab?
Meil on mitu üksust: eesti- ja võõrkeelse ilukirjanduse laenutus, teabekirjanduse osa, ajakirjade lugemissaal koos infopunktiga ja internetiklass peamajas ning mõned üksused ja tegevused majast väljaspool.

Saan ma õigesti aru, et ka teeninduspunktide eest vastutab teie osakond?
Meil on lugemistuba Raekoja platsil ja laenutuspunkt Ülejõel Lubja tänavas, kohal käiakse ka hooldekodus ja kahes päevakeskuses.

Millist kirjandust on sel aastal kõige rohkem laenutatud?
Ilukirjanduse poolelt on rekordiline Vahur Afanasjevi *Serafima ja Bogdan* – kogu süsteemi peale ikka veel üle paarisaja lugeja järjekorras –, Nora Ikstena *Emapiim* ja kõik M. C. Beatoni raamatud – Agatha Raisini lood. Teabekirjanduse poolelt on jätkuvalt populaarne *Võluv soolestik*, pikk järjekord on näiteks William Anthony *Meditsiinimeediumile* ja Ingvar Villido *Emotsioonidele*.

Kui palju teil e-raamatuid kasutatakse?
E-lugereid laenutab tehnikakirjanduse osakond, nemad teaksid sellele vastata.

Kui aktiivne on Tartu Linnaraamatukogu koduteeninduse pakkumisel?
Koduteenindatavate arv on püsinud 60 ringis, usutavasti vastab see soovijate arvule. Nende juures on aastaid käinud meie osakonna töötaja Nadežda Savostkina.

Kui sageli te peamajas näitusi korraldate?
Peamajas on näitusepinnad kolmel korrusel ja tühjad on need vaid siis, kui on remont vms. Näituste eest vastutab avalike suhete osakond eesotsas Linda Jahiloga. Näitusi ja väljapanekuid aga koostavad kõik osakonnad. Keskkogus on aasta jooksul umbes poolsada näitust – üks kolmandik neist raamatunäitused, kaks kolmandikku kunstinäitused jm.

Käib direktor Asko Tamme.

Vaatan, et teil on päris koerasõbralik asutus: neljajalgseid siin ei peljata. Kui palju on teil kogemusi lugemiskoertega?
Lugemiskoertega on algusest peale tegelenud Ewa Roots (Urd). Koertega olen kokku puutunud küll: üks sümpaatsem kui teine. Meil pole tõesti koerakeelumärki ja vahel kohtab ka teisi peale lugemiskoerte. Raamatukogu kass on puudu, ehkki oleme sellele mitut puhku mõelnud. Tõenäoliselt mitte lugemiskass, vaid niisama kass. Ewa kabinetis aga elavad vähid.

Kuidas sai alguse Anne kanali ääres suviti tegutsev rannaraamatukogu?
Koostöös suvemalevlastega, seal teenindavad õpilased. Praeguseks paistab, et rannas laenutamisest on olulisem teismelistele suveks töökogemust pakkuda.

Tartu Ülikooli Raamatukogu remonditi äsja päris pikalt. Kui palju see mõjutas linnaraamatukogu töörütmi?
Töörütmi vaevalt mõjutas, aga küllap harjus meile käima üliõpilasi ja õppejõude, kes muidu siia vahest ei satugi. Istumiskohad on enam täis kui muidu.

Mis on Teie meelest lugejatega tegelemisel kõige olulisem?
Suhtlusoskus ja -valmidus, mis muu saakski olla. Teadmised ka, aga ilma esimesteta jäävad need niikuinii vaka alla.

Tartu Linnaraamatukogu kasutab raamatukogusüsteemi ESTER. Kuivõrd on teil lugejad ja töötajad selle süsteemiga rahul?
Ega me käsitsi laenutamist enam ette ei kujutagi…

Aga küsin nüüd ka raamatukogunduse pahupoole kohta. Mis on see, mida ei tahaks raamatukogudes näha?
Päris raske öelda. Kui lugeja ütleb viivist makstes ülevalt alla: *No eks ma maksa, teil on ju nii väiksed palgad.* Seega siis imidžiküsimus. Raamatukogudel pole karismaatilist eestkõnelejat, keda kuulataks ka väljaspool meie oma ringi; kes kuulutaks, et raamatukogu võiks olla niisama tähtis kui ülikool või pank ja miks.

Tartu ilukirjanduses **on Tartu Linnaraamatukogu loodud veebiportaal ja Teie olete selle projektijuhiks. Kuidas see ettevõtmine sündis?**
Asko Tamme ideest kusagil 2000. aastate alguses, praeguseks on see oma-

Lugemine on Tartus au sees. Tartu linna päeval 29. juunil 2018

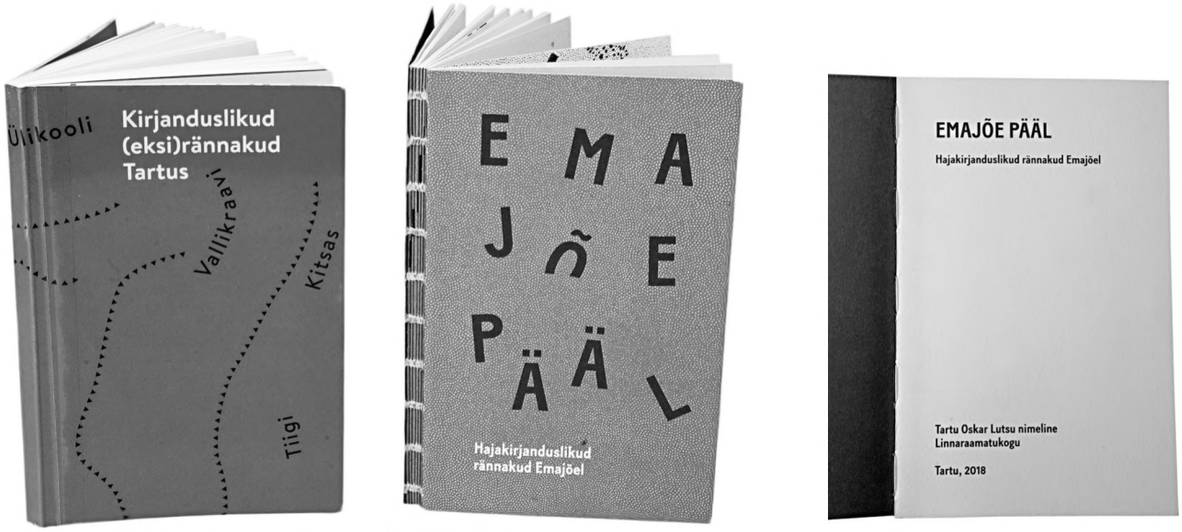

Kirjanduslikud (eksi)rännakud Tartus ja *Emajõe pääl. Hajakirjanduslikud rännakud Emajõel*

Tartu kirjanduslike (eksi)rännakute kaart

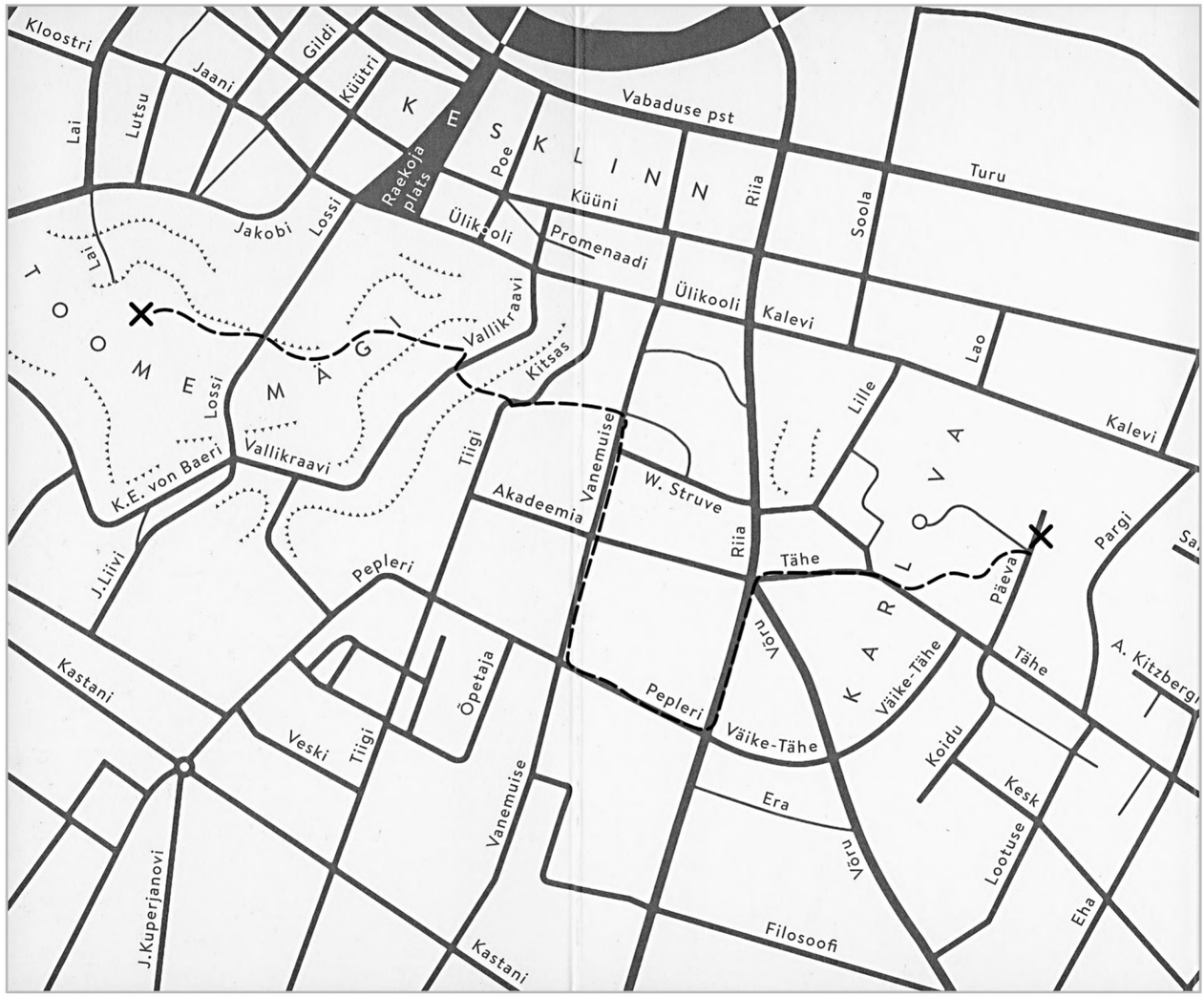

soodu arenenud ja laienenud. See on täielikult meeskonnatöö ja enamasti *juhin projekti* andmebaasi tekste sisestades, parandades, aruteludel osaledes.

Tean, et olete seotud selliste raamatute nagu *Kirjanduslikud (eksi)rännakud Tartus* ja *Emajõe pääl. Hajakirjanduslikud rännakud Emajõel* koostamisega. Neist esimene ilmus mullu ja teine tänavu. Millega on tegemist?

Ka need on teatud mõttes veebiportaali *Tartu ilukirjanduses* laiendused, seotud ka Tartu kuulumisega UNESCO loovlinnade võrgustikku, näitamaks, kui väga on Tartu kirjanduslinn. Esimene oli tellimustöö: Kristel Kalda Tartu linnavalitsusest tuli selle ideega meie juurde ja võtsime koos Halliki Jürmaga sellest kinni. Teise raamatu tegime ise, s.t raamatukogu toel muidugi. On olnud õpetlik kogemus raamatut välja anda otsast lõpuni, esimesest reast kuni autoriõiguste küsimise, trükkimise, kujundamise ja turustamiseni välja. Panime neid raamatuid kokku ülipingelisel ajal, kui me mõlemad olime seotud mitme muu projektiga, aga üleni kirjanduse sees olla, tekste omavahel kõnelema mängitada ja näha hästitoimivat koostööd, kus ühest mõtteidust kasvab välja järgmine, oli väga nauditav.

Oma stuudiumi lõpetuseks kirjutasite 1989. aastal diplomitöö Eesti Kirjanikkude Liidust. Ilmselt on sellega seotud seegi, et 2002 ilmus Teie sulest raamat *Loomise lugu. Eesti aeg. Eesti Kirjanikkude Liit 1922–1940*. See on põhjalik sissevaade kirjanike organisatsiooni algusaegadesse. Teost esitleti Eesti Kirjanike Liidu 80. aastapäeva tähistamisel. Katrin, Te võinuks ju selle teemaga süvitsi edasi minna.

Olin selleks ajaks uurimistööst juba eemaldunud. Tollel eluetapil ei taht-nud arhiivides istuda.

2002. aasta kevadel lahkusite Eesti Kirjanduse Seltsi teadussekretäri ametipostilt. Ja siis tegite äkitselt üllatava tangosammu: Teie uueks töökohaks sai Tartu vangla raamatukogu. Mida see töökogemus Teile andis?

Ametist lahkusingi selle tõttu, et olin lubanud Kirjanike Liidu juubeliks oma ülikooliaegse uurimistöö raamatuks vormistada, ja nägin, et igapäevatöö kõrval ma selleni ei jõua. *Tangot* ei olnud, samm aga oli ka pisut meeleheitlik. Kandideerisin vanglasse siis, kui raamatust polnud veel ridagi ja muretsesin mõnevõrra, kust saaksin edaspidi tööd, kui olen niimoodi alt vedanud. Raamat sai siiski valmis ja samal ajal sain ka vanglasse tööle. See töö aga andis kindlasti teistmoodi suhtlemisjulguse, mida mul enne polnud, ennekõike ei-ütlemise oskuse, mida tuli pärast vanglast äratulekut jälle ümber õppida. Ekstreemses keskkonnas olles paistab väljaspoolne maailm hoopis teises valguses, ka see kogemus tuleb kasuks. Kinnise asutuse mõju on aga ka üsna halvav, nii et liiga kauaks ei tohiks sinna jääda. Tollased töökaaslased aga on jäänud headeks sõpradeks.

Loomise lugu. Eesti aeg. Eesti Kirjanikkude Liit 1922–1940

Tartu Linnaraamatukogusse minnakse käsikäes.

Ülikooli järel läksite kirjandusmuuseumisse teadussekretäriks ja olite selle mäluasutusega seotud aastaid. Mida on Teile tähendanud Eesti Kirjandusmuuseum?
Vanu raamatuid, käsikirju, vaikset süvenemist, ilma vilkuvate piltideta. Kirjandusmuuseumi arhiivraamatukogu oma nagiseva puutrepiga ja vanade raamatute lõhnaga, rasked ajaleheköited, suured kataloogikapid ja lugemissaali kõrge kaunistustega lagi ongi jäänud minu jaoks n-ö päris raamatukogu etaloniks. Läbi aegade hea sõber Marin Laak tuletas aga meelde, et sellal, kui olin muuseumis ametis, viisime noorteadurite suveseminari Nüplisse, millest sai alguse senini toimiv traditsioon. Viimastel aastatel pole see küll enam mitte Nüplis, aga Tartust väljas, looduses ikkagi.

Paralleelselt igapäevatööga olete olnud väga innukas toimetaja. Teie toimetatud raamatuid on sadakond, samuti olete olnud paljude teadustekstide toimetajaks. Kõik need tööd on eri valdkonnist. Katrin, milles seisneb toimetamise võlu?
Hiljaaegu tuli toimetatud raamatud kokku lugeda ja neid sai tõesti mõni üle saja – nii et ju see töö võluv peab olema. Olgu näiteks kas või sõjandus, millest ma enne Eesti Sõjamuuseumi aastaraamatute toimetamist suurt midagi ei teadnud ega osanud oodatagi, et see pakub mulle huvi. Neid valdkondi on teisigi.

Rääkigem nüüd ka ilukirjandusest. Alustagem provokatiivse küsimusega: kas peamine on luule, proosa või draama?
Oo, ei! Lugesin hiljaaegu üle Madis Kõivu näidendeid, Kalev Kesküla luulet ja kogu Vaino Vahingu ilukirjandusliku proosa. Ei võrdle.

Mida armastate kirjandusklassikast? On Teil igihaljaid lemmikuid?
Küllap on. Vaatasin oma riiulisse, et mis parasjagu silma hakkab: pooleliolev Zweigi *Eilne maailm*, üks Tšehhov, Robert Walser, üks Bunin, üks Calvino, üks France… Aga see on praegune juhuslik valik. Ahmin seinast-seina, nii äsja ilmunut kui ka hoopis vanu asju. Eesti kirjandusel püüan silma peal hoida.

Millised viimati loetud tekstid on intensiivselt muljet avaldanud? Mida soovitaksite?
Tekstid, mida loed aeglaselt ja mõnuga ja lõpupoole veel aeglasemalt, et ei saaks veel otsa. Schults-Bertrami kirjad emale oli äsja just selline, enne seda Minaudier' *Grammatika ülistus.* Soovitada aga julgen unustatud vana: Bel Kaufmani *Allakäigutrepist üles* – suurepärane taasavastusleid ja täiesti päevakohane ka praegustele õpilastele, õpetajatest rääkimata, hea lugemine kindlapeale.

Käisite Tartu 8. Keskkoolis kirjanduse eriklassis. Kuidas Teid mõjutas legendaarne õpetaja Vello Saage?
Kindlasti mõjutas. Tema ja oma kodu kaudu olengi raamatute maailma jäänud ega ole sealt hälbinud.

Teie isa oli armastatud õppejõud, dotsent Valeri Bezzubov. Ta uuris XX sajandi vene kirjandust, keskendus Leonid Andrejevi loomingule. Kui suur oli tema roll selles, et läksite Tartu Riiklikku Ülikooli eesti keelt ja kirjandust õppima?
Võib-olla oleks isa koguni tahtnud, et õpiksin vene filoloogiat, et tema teadmised ja raamatud leiaks otsest kasutust, aga meie kodukeel oli tolleks ajaks juba eesti keel, niisiis vist polnudki muud teed. Isa oli üks igavene raamatukoi, aga sealjuures ka empaatiline, hea suhtleja ja hea lektor, hea isa ennekõike – need on kõik suured rollid.

Ja kui palju olete oma tütarde lugemisharjumusi kujundanud?
Jõudumööda. Pingutan, aga olen ka sunnitud alla andma, tänapäeval, kahjuks.

Laenutustegevus saab hoo juba hommikul.

Peaukse juures olevad pingid on kunstiteosed.

Kas sellest, et õppisite õpetajaks, on Teil keskastme juhi rollis kasu olnud?
Ei usu. Õpetajana olen vaid keeletunde andnud, vanglas ja ülikooli keelekeskuses, see on midagi muud kui tavakool. *Juhiks* kandideerida andis julguse alles vanglakogemus.

Mida on Teie meelest tiimi edukaks toimimiseks tarvis?
Ühist eesmärki, mida kõik näevad enam-vähem ühtmoodi. Tublid töötajad, kes teevad oma osa korralikult ära, võivad moodustada üsna toimiva *töökollektiivi*, aga mitte meeskonna. Headest tiimidest, kuhu olen sattunud, on jäänud sõpruskond, järelikult peaks vist olema ka mingi salapärane meelelaadi sobivus. *Koostöö inimeste vahel ja võitlus ideede vahel* on hea moto.

Mis on Teile kui juhile kõige olulisem?
Seesama viimane moto sobib ka siin vastuseks. Head ülemused loovad endale meeskonna või ka mitu, siis sujub kõik paremini, selle poole tasub küll püüda.

Teil on siin raamatukogus koduselt õdus atmosfäär. On näha, et see on *elus raamatukogu*. Kui ühel ilusal päeval peaks Tartu Linnaraamatukogu saama endale uue maja, kas saate lubada, et võtate siis selle praeguse toredalt boheemliku vaimu kaasa?
Hm, ma ei tea, et oleksime teadlikult boheemlikku vaimu loonud, aga kui see nii on, siis midagi sellest vist võtaks kaasa küll. Äkki osa sellest õdususest, mis väljapoole paistab, tulebki sellest liga-loga vanast majast, mis on täis toredaid inimesi, kes esindavad laguneva olme taustal hoopis muid väärtusi? Klaasist majad ja modernsed mugavused dikteerivad päris tugevalt.

Tänan Teid intervjuu eest väga! Soovin Teile ja Teie entusiastlikule tiimile rohkelt kordaminekuid!

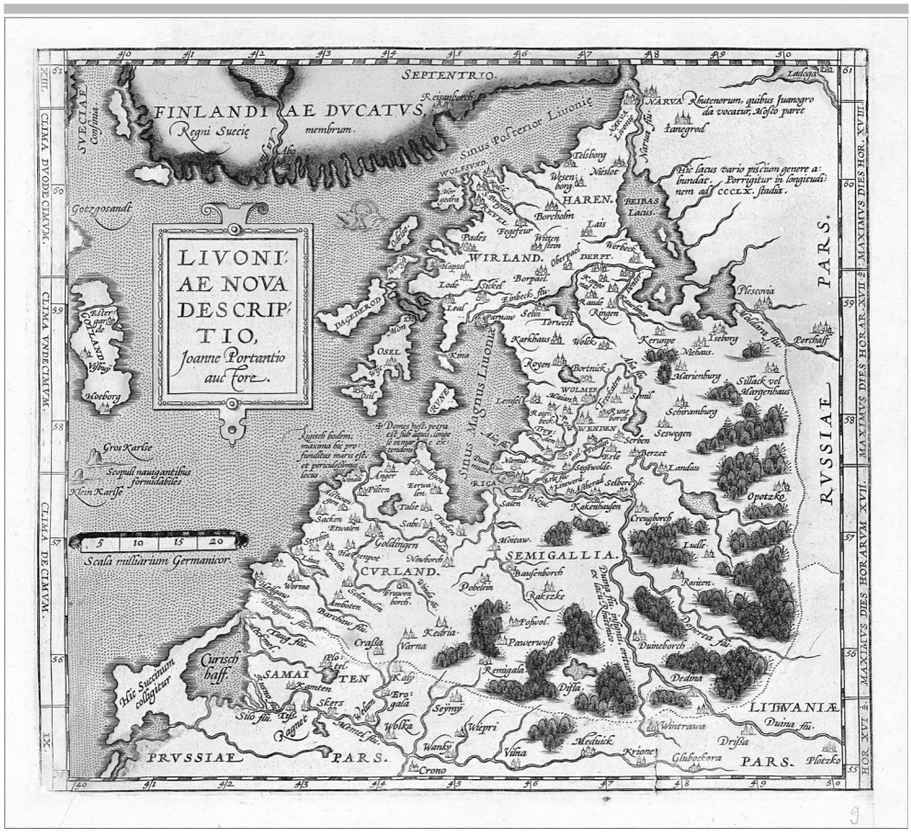

Johannes Portantiuse Liivimaa kaart (1573)

Kaks pärlit kaardimaailmast

Mihkel Voldi intervjuu Tiina Kruubi ja Ruth Hiiega

Rahvusraamatukogu on saanud kaardikogu arendada alles viimase 30 aasta jooksul. Eestit puudutavate maakaartide ja atlaste hulk on viimaste kümnenditega kasvanud ligi kolm korda. Praeguseks on see valdkond raamatukogus hästi esindatud ja kaardiväljaandeid võib siin leida õige mitmest hoidlast. Palusin kartograafia- ja geograafiatöörühma juhil Tiina Kruubil ja haruldaste raamatute kogu töörühma juhil Ruth Hiiel tuua kaks värvikat näidet Rahvusraamatukogus säilitatavaist kaardiväljaannetest. Vaadakem neid kaht nüüd lähemalt.

Fotod: TM

Rahvusraamatukogu üheks pärliks on 16.–18. sajandi Liivimaa kaartide kogu. Mida selles kollektsioonis leidub? Tiina Kruup:

Meie kaardikogu on küllaltki mitmekesine, aga üsna noor – enne 1800. aastat ilmunud kaarte on vaid veidi üle saja. Seetõttu on eriti hinnaline 52 kaardist koosnev vanade Liivimaa kaartide kogu, mille Rahvusraamatukogu ostis 1998. aastal meditsiinidoktor **Ilo Käbinalt** (1921–2003).

Neil kaartidel on kujutatud Eestit ja lähemaid naaberalasid ning kogu sisaldab ülevaatlikku valikut Euroopa tuntuimate kartograafide ja kaardikirjastajate töödest. Eriti haruldased ongi kõige vanemad, Ptolemaiose järgi eri autorite tehtud kaardid 16. sajandist: *Schonlandia XIII Nova Tabula* (Sebastian

Münster, 1540), *Europae tabula octava* (Martin Waldseemüller/ Lorenz Fries, 1541), Giacomo Gastaldi *Prussia e Livonia nova* (1548) ja *Septentrionalium Partium Nova Tabula* (1562).

Rahvusraamatukogule on oluline, et selles kollektsioonis leidub ka vanim säilinud trükitud Liivimaa erikaart, **Johannes Portantiuse LIVONIÆ NOVA DESCRIPTIO.** Umbes 24×22 cm suurune kaart ilmus 1573. aastal Antverpenis Abraham Orteliuse atlase *Theatrum orbis terrarum* teises väljaandes. Kaardi valmimise ja võimalike algallikate kohta ei ole täpsemalt midagi teada ning andmed ei vasta ilmumisaegsele olukorrale. Vaataja tähelepanu köidavad ligi 50 Eesti kohanime, huvitava kujuga saared, Pärnut, Võrtsjärve ja Peipsit ühendav veetee ning vett purskav vaal Soome lahes.

Lisaks näitustele on Rahvusraamatukogu selle kollektsiooni põhjal koostanud kaks kaardimappi *Vanu Liivimaa kaarte Eesti Rahvusraamatukogu kaardikogust* (2001, 2003).

Hagudi mõisast pärit meresõitja admiral Adam Johan von Krusenstern (1770–1856) juhatas aastail 1803–1806 esimest Vene ümbermaailmareisi laevadel *Nadežda* ja *Neva*. Ta avaldas Peterburis sellel ekspeditsioonil nähtust ja avastatust kolmeköitelise reisikirja, mille juurde kuulub ka atlas. Mis teeb sellest atlasest nii mõjuka teose?

Ruth Hiie:

Atlas tutvustab teekonda, reisil koostatud kaarte ja reisijoonistuste järgi graveeritud pilte. Ekspeditsioonil koguti rikkalikku materjali Nuku Hiva saare polüneeslaste, Sahhalini ainude ja nivhide, Kodiaki eskimote, Alaska indiaanlaste ja teiste rahvaste kultuuri, kommete, tavade ning eluviisi kohta. Reisil tehtud kaardistused võimaldasid varasematel kaartidel koordinaate parandada, enim täpsustati Kuriilide ja Sahhalini saare rannikujoont. **Adam Johan von Krusenstern** avastas ja nimetas Vaikses ookeanis 18 väina, neeme, lahte ning vulkaani.

Atlas on seni suurim vene trükigraafika väljaanne – 67×50 cm. 109 vaskplaadile graveerimine kestis Peterburi Kunstide Akadeemias 7 aastat. Tööd juhatas 1796. aastal Augsburgist Peterburi Kunstide Akadeemia professoriks tulnud tuntud saksa graveerija Ignatius Sebastian Klauber (1754–1817).

Kaardid joonestas Saaremaalt Lahetaguse mõisast pärit meresõitja, kartograaf Fabian Gottlieb von Bellingshausen (1778–1852). Joonistuste autor oli saksa loodusteadlane Wilhelm Gottfried Tilesius (1769–1857). Mõlemad tegid kaasa Krusensterni ümbermaailmareisi.

Atlase trükkimine maksis 15 000 rubla. Rahvusraamatukogu haruldaste raamatute kogusse kuuluval eksemplaril on Krusensterni pühendus krahv Grigori Orlovile 1819. aastast. Senaator, salanõunik ja literaat Grigori Orlov (1777–1826) oli ühtlasi kollektsionäär, kes kogus kaarte, graafilisi lehti ning teisi kunstiteoseid.

Krusensterni ümbermaailmareisil osalenud saksa loodusteadlane Wilhelm Gottfried Tilesius on atlases olevate joonistuste autor.

Maaraamatukogude suveseminar tõi Valgamaale

Lea Rand, *ERÜ maaraamatukogude sektsiooni ja Toila Raamatukogu juhataja*

13.–15. JUUNIL SAID LIGI 40 MAARAAMATUKOGUHOIDJAT ÜLE EESTI KOKKU VALGAMAAL, ERÜ MAARAAMATUKOGUDE SEKTSIOONI 27. SUVESEMINARIL.

KUI MA PEAKSIN KOOLITUSRAHADEST LÄHTUVALT VALIMA, MILLISELE KOOLITUSELE LÄHEN, SIIS VÕIN LOOBUDA KÕIGIST TEISTEST, AGA SUVESEMINARIST MITTE. SEAL ON KOOS KÕIK: ERIALASED LOENGUD, KULTUURILINE PROGRAMM, VÕIMALUS KÜLASTADA ERINEVAID RAAMATUKOGUSID JA SUHELDA KOLLEEGIDEGA... ENAMAT EI OSKA TAHTAGI – JUST NII VÕTTIS KOLMEPÄEVASE SUVESEMINARI KOKKU MAARAAMATUKOGUDE SEKTSIOONI LIIGE URVE SALUMAA PÄRNU-JAAGUPI RAAMATUKOGUST.

Maaraamatukogude suveseminar tõi Valgamaale
Lea Rand

ERÜ erialaraamatukogude sektsioon Setu- ja Võrumaal
Ülle Kuuse, Angela Räis, Sirje Peedu

BibliCamp 5 – sotsiaalmeedia raamatukogus
Piret Jõesaar, Maris Nool

Juba aastaid on tavaks, et esimene ja viimane seminaripäev on erialaloengute päralt ja teine päev on n-ö ringsõidu päev, mil tutvutakse maakonna raamatukogude ja kultuuriobjektidega. Ega tegelikult ei oskagi öelda, kummad kasulikumad on – erialased loengud ja ettekanded annavad kindlasti uusi teadmisi, aga vahel on teiste raamatukogudega tutvumisest, kolleegidega kogemuste vahetamisest igapäevatöös isegi rohkem kasu. Omavahelist suhtlust hindavad kõrgelt ka suveseminaril osalenud. **Maiga Parksepp** Haljala Raamatukogust, kes oli tänavu seminaril esimest korda, ütleb, et see on hea võimalus olla koos kolleegidega üle Eesti. Saad aru, et mured ja rõõmud on igal pool sarnased ning sa pole üksi.

Seekord mahtus kolme päeva sisse nii harivaid loenguid, huvitavaid kohtumisi Valgamaa inimestega, mälumäng, *lend helikopteriga Valga linna kohal*, teatrietendus, pidulik õhtusöök ja kontsert Sangaste lossis kui ka külaskäik lõunanaabrite juurde.

Marju Lauristin ja **Peeter Vihalemm** arutlesid teemal *Kas raamatute aeg on möödas* ja tutvustasid läbiviidud lugemis- ning kultuuritarbimise uuringuid.

Marju Lauristin rõhutas raamatute, lugemise ja ka raamatukogude tähtsust. Väga oluline on, et ka võimul olevad inimesed (n-ö otsustajad) loeksid raamatuid. Just lugemine eeldab, et inimene on aktiivne, peab n-ö vaeva nägema, kaasa mõtlema, ise mõtte sisse panema või ette kujutama. Pildi puhul võtame vastu ainult emotsiooni – kas meeldib või ei ja alati on meil õigus.

Dr **Ragne Kõuts-Klemm** Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituudist rääkis oma loengus, mida peaks teadma ajakirjanduse kohta. Digiturunduse strateeg **Veiko Ristissaar** andis oma seminaris 25 kasulikku nippi, kuidas panna sotsiaalmeedia enda jaoks tööle.

Otepää Linnaraamatukogu juhataja **Kaido Mägi** juhtimisel saime osa lustlikust mälumängust, mis oli tegelikult ikka päris tõsine ja kohati raskegi. Näiteks – kas teie teate, miks sisalik joostes aeg-ajalt ilma igasuguse välise põhjuseta peatub, milline mõrvaviis on Agatha Christie krimilugudes kõige sagedasem või mis spordiala harrastas noor Tuglas, et uulitsapoisid teda *käsikuradiks* nimetasid? Igatahes nalja sai palju ja nii mõnegi fakti võrra saime targemaks ka.

Külastasime Valga Isamaalise Kasvatuse Püsiekspositsiooni, kus elevust tekitas *helikopterilend Valga linna kohal* ja soovijad said proovida kätt laskmises.

Lõunanaabrite juures vaatasime, kuidas elatakse Lugaži Raamatukogus ja mida huvitavat on näha Valka Koduloomuuseumis.

Koos Karula koguduse diakoni **Enno Tanilasega** meenutasime neid, kes 77 aastat tagasi oma kodudest viidi ja tegime väikese kultuuriloolise retke Lüllemäe koduloolistel radadel. Lüllemäe Raamatukogu juhataja **Triinu Rätsepp** tutvustas meile oma vastvalminud raamatukogu. Hargla Maakultuurimaja näiteringi esituses saime nautida **Rasmus Onkeli** etendust *Lugu sellest, kuidas ma sain selgeks oma abiellumise aasta*. Sangaste lossis rääkis sealne giid huvitavalt lossi ajaloost ja Bergide perekonnaloost. Samas nautisime õhtu lõpetuseks folkloorianssambli *Koidu Tähed* kontserti.

Olid taas kolm ilusat, harivat ja huvitavat päeva. Tore oli see, et lisaks korraldatud tegevustele oli aega ka kolleegidega lihtsalt rõõme ja muresid jagada. **Suur tänu Endla Schasminile ja tema meeskonnale ning kõigile Valgamaa inimestele, kes neil päevil meiega olid!**

Maaraamatukogude 28. suveseminar toimub Järvamaal.

Suveseminari toetas Hasartmängumaksu Nõukogu.

- *Helikopterilend Valga linna kohal.* Fotod: Reet Olevsoo
- Külastasime Karula Maarja kirikut.

Ühispilt Lüllemäe Raamatukogu juures

ERÜ erialaraamatukogude sektsioon Setu- ja Võrumaal

Ülle Kuuse, *Tallinna Tervishoiu Kõrgkooli raamatukogu juhataja*
Angela Räis, *Tallinna Tervishoiu Kõrgkooli raamatukogu infosüsteemide spetsialist-erialakonsultant*
Sirje Peedu, *Mereväe raamatukogu bibliograaf*

ERIALARAAMATUKOGUHOIDJAD TUTVUSID VAIMSE KULTUURIPÄRANDI KOGUMISEGA LÕUNA-EESTI MÄLUASUTUSTES.

ERIALARAAMATUKOGUDE SEKTSIOONIL ON SAANUD TAVAKS KORRALDADA IGAL SUVEL MITMEPÄEVANE KOOLITUSREIS-SEMINAR, KAS SIIS VÄLISMAAL VÕI EESTIS. TÄNAVU SÕITSIME 16.–17. AUGUSTIL SETUMAALE JA VÕRUMAALE, ET TUTVUDA LÕUNA-EESTI ERIALARAAMATUKOGUDEGA, SAADA ÜLEVAADE NENDE TÖÖKORRALDUSEST, KOOSTATUD ANDMEBAASIDEST JA KOGUKONNALE SUUNATUD TEGEVUSEST. SEOSES EUROOPA KULTUURIPÄRANDI AASTAGA OLI LÄBIVAKS TEEMAKS MÄLUASUTUSTE KOOSTÖÖVÕIMALUSED VAIMSE KULTUURIPÄRANDI KOGUMISEL, SÄILITAMISEL JA AVALIKKUSELE KÄTTESAADAVAKS TEGEMISEL.

Mida uut, huvitavat ja kasulikku me siis teada saime?

Reisi alustasime bussis läbiviidud viktoriiniga Setumaast, mille kaudu saime testida nii oma teadmisi kui ka uut infot – nt millal võeti setu leelo UNESCO vaimse kultuuripärandi nimekirja, millised raamatud on ilmunud setu keeles või mida tähistavad setud 18. augustil.

Külastasime kolme raamatukogu

Kõigis kolmes külastatud raamatukogus – Räpina Aianduskoolis, Võrumaa Kutsehariduskeskuses ja Võrumaa Keskraamatukogus – võtsid meid vastu külalislahked, särasilmsed, entusiastlikud ja abivalmis kolleegid. Raamatukogud olid väga ilusad, hästi korrastatud, innovaatilised ja oma kasutajatele keskendatud. Nii **Räpina Aianduskooli** raamatukogu juhataja **Külli Nõmmistu** kui ka Võrumaa Kutsehariduskeskuse raamatukogu juhataja **Ülle Pungits** olid mõlemad ise aktiivselt osalenud ruumide renoveerimises. Praegu on mõlemal koolil värvi- ja valgusküllased ning hästi kujundatud raamatukogud. Päris tavaliseks ongi kujunenud, et raamatukogutöötajad peavad oma põhitöö kõrval

Obinitsas tegime ülesvõtte seto lauluemaga. Foto: Ülle Kuuse

veel mitmeid lisatöid tegema. Nii on Külli Nõmmistu ka Räpina Aianduskooli huvijuht, koordineerib huviringe, toimetab kooli ajalehte *Aeg & Vaim* ja osutab abi ka taimeprojektide läbiviimisel.

Võrumaa Keskraamatukogu direktori **Inga Kuljuse** ekskursioon raamatukogu kahel korrusel olevates osakondades oli põnev ja vaheldusrikas. Kolmandal korrusel tutvusime täiskasvanute teenindussaalide ja konverentsisaaliga, kus toimuvad näitused ja raamatukogutöötajate seminarid, kohtumised kirjanikega, raamatute esitlused jms. Teisel korrusel asub lasteosakond, mille lugemissaalis saavad igas vanuses lapsed mitmekesiselt ja arendavalt veeta oma vaba aega. Seejärel uudistasime Tähesaalis ja imetlesime nii *tähetoole* kui ka kaunist näitust – kui palju leidlikkust! Teisel korrusel asub ka Mõttetuba, kus korraldatakse mitmesuguseid üritusi. Raamatukogu direktori Inga Kuljuse töö ei piirdu nelja osakonnaga keskraamatukogu juhtimisega, vaid maakonnaraamatukogu juhina tuleb tal koordineerida ka 37 Võrumaal asuva raamatukogu tööd. Lisaks on Inga veel ka MTÜ Järjehoidja üheks juhiks.

Koolitusreisi tagasisidest külastatud raamatukogude kohta:

- *Räpina Aianduskool ja park on võrratud kohad.*
- *Väga kenasti olid kujundatud Räpina Aianduskooli eri korrused vastavalt õppekavale. Kõikjal olid lopsakate lilledega kaunistatud puhkenurgad, mis lausa kutsusid end nautima.*
- *Võrumaa Keskraamatukogu lasteosakonna* tähetoolid olid väga toredad.
- *Lahe oli Võrumaa Kutsehariduskeskuse vikerkaarevärviline põrand, mida mööda sai kolmanda korruse vikerkaaretemplisse.*

Käisime neljas muuseumis

Nii **Räpina Koduloo- ja Aiandusmuuseumi** muuseumiõpetajat **Toivo Leesi**, **Piusa koobaste külastuskeskuse** juhti **Aino Suurmanni**, **Obinitsa Muuseumi** juhatajat **Eve Ellermäed** ja **Põlva Talurahvamuuseumi** juhatajat **Reet Roopi** ning koguhoidjat **Tiiu Niinemäge** võib nimetada *maa soolaks*. Oma pühendumist kogukonnale ei näidanud vaid väga heas korras ja hästi toimivad muuseumid, vaid ka nende kogude tutvustamise stiil – milline säde oli neil silmis, kui jutt läks erinevate eksponaatide saamisele! Kogukonnale suunatud ürituste korraldamisel ja läbiviimisel ettetulnud värvikaid näiteid oleks võinudki jääda kuulama. Mitmetest koostööprojektidest eristus Obinitsa Muuseumi ja Obinitsa Raamatukogu koostööplaan hakata lastele seletama Oskar Lutsu *Kevades* mainitud tavasid, tutvustama tolle aja esemeid ning rõivaid.

Märkimisväärne on ka Obinitsa Muuseumi alguslugu. Nimelt asus selles hoones algselt raamatukogu. 1994. aastal kolis raamatukogu uutesse ruumidesse ja tühjaks jäänud ruumides korraldati Seto Kuningriigi päeva raames pühaserättide näitus. Sellest saigi raamatukogu juhataja Liidia Sillaots mõtte luua Obinitsasse koduloomuuseum. 3. juunil 1995. aastal pühitsetigi sisse Obinitsa Muuseumitarõ. Muuseumi ees on Liidia Sillaotsale pühendatud pink.

Kuna aastatel 1922–1966 kaevandati Piusal maa alt klaasiliiva, siis on Piusa koobaste külastuskeskuse juht Aino Suurmann hakanud koguma ja eraldi ruumis eksponeerima erinevatel aegadel toodetud klaasnõusid, sh ka tehases *Tarbeklaas* valmistatut. Lisaks püüab ta hankida ja koguda ka tolleaegseid tarbeklaasi tootekatalooge. Ainol on palve, et kui kellelgi peaks neid veel alles olema, siis võtke temaga ühendust.

Koolitusreisi tagasisidest:

- *Põlva Talurahvamuuseumi külastus – nii krapsakad töötajad, nt teevad ise laastukatust jm, emotsionaalne ekskursioon, huvitav ekspositsioon.*
- *Põlva Talurahvamuuseumi ning Obinitsa muuseumi inimesi ei jõuagi ära kiita. :)*
- *Nii tore, kui entusiastid räägivad oma tegemistest. Toivo Lees ja Eve Ellermäe olid tase omaette.*
- *Piusa koobaste külaliskeskus ja muuseumi koobas äratasid huvi, seda kohta peaks kindlasti veelkord külastama.*

Kus me veel käisime?

Lisaks raamatukogudele ja muuseumidele külastasime veel **Seto Instituuti** ja **Obinitsa Issanda Muutmise kirikut.**

Muljetavaldav oli Setu Instituudi tegevjuhi, asutuse ainsa täiskohaga töötaja Ahto Raudoja tegevus. Näiteks instituudi välja antud sari *Seto kirävara* (kujundaja Agnes Ratas) valiti 2013. aastal Eesti 25 kaunima raamatu hulka. 2015. aastal sai see sari ka Saksa Stiftung Buchkunsti (Raamatukunsti Sihtasutuse) korraldatud rahvusvahelise konkursi *Maailma parima kujundusega raamatud 2015* (*Best Book Design From All Over The World 2015*) aukirja (*Ehrendiplom*).

2018. aastal ilmus trükist ka eesti-, vene- ja ingliskeelne Setomaa turismiteatmik *Ehe Setomaa*. Palju huvi äratas põhjalik raamat *Inimese Muuseumi ekspeditsioonid Eestisse. Boris Vilde ja Leonid Zurov Setomaal (1937–1938)*, mis on valminud Inimese Muuseumi (*Musée de l'Homme*, Pariis), Tartu Ülikooli, Venemaa Etnograafiamuuseumi ja Seto Instituudi koostöös ja ilmunud ka vene ning prantsuse keeles.

Eesti Apostlik-Õigeusu Kiriku Obinitsa Issanda Muutmise koguduse liige **Guuri Piholaan** tutvustas meile põhjalikult seda hästi hoitud ja korras kirikut ning koguduse tegevust läbi eri aegade.

Koolitusreisi tagasisidest:

- *Seto Instituudi tegutsemises oli palju inspireerivat – tegutsetakse mitte ainult õhina-, vaid ka teaduspõhiselt.*
- *Setu Instituudi tegevjuht Ahto Raudoja ja Guuri Piholaan üllatasid.*
- *Hästi armas kirik ja kalmistu, mis on kantud kultuurimälestiste riiklikku registrisse.*

Esimese päeva viimane loeng toimus meie ööbimiskohas, imeilusas ja lahke pererahvaga **Vasekoja puhkekeskuses**. Võru Instituudi teadus- ja arendusosakonna juhataja **Külli Eichenbaum**i loengut *Vaimse pärandi kogumise, säilitamise ja kättesaadavaks tegemise erinevad võimalused* elavdasid mitmed teemakohased fotod ja trükised. Tutvusime vaimse kultuuripärandi nimistuga ja saime teada, kuidas seda koostatakse. Kuna sellest nimistust ei olnud paljud meist enne kuulnud, siis tänu nende kodulehele (www.rahvakultuur.ee/vkpnimistu/) on meil võimalus sellega veelgi põhjalikumalt tutvuda.

Koolitusreisi tagasisidest:

- *Võib-olla kõige enam olin üllatunud Võru Instituudi lektorist Külli Eichenbaumist, sest kartsin, et õhtune loeng on väsitav, kuid oli tegelikult põnev ning kaasahaarav.*
- *Külli Eichenbaumi oli hea kuulata. Nii tore, kui entusiastid räägivad oma tegemistest. Kultuuripärandi nimekirjast ei olnud üldse teadlik.*

Reisi kõikides peatuskohtades püüdsime hoogsalt ja usinalt nähtut jäädvustada, et koostada tehtud fotodest virtuaalnäitus *ERÜ erialaraamatukogude sektsiooni koolitusreis Setumaale ja Võrumaale aastal 2018*, mida eksponeerime erialaraamatukogude sektsiooni kodulehel https://eryerialaraamatukogud.weebly.com/.

Kogu koolitusreisi kokkuvõtteks sobib tagasisides toodud mõte:
Meeldis, et meisse suhtuti kui pärandikultuuri hoidjatesse – mäluasutuste töötajatesse. Igapäevases rööprähklemises võiks seda sagedamini teadvustada.

Reisi lõpus küsisime tagasisidet, kust pärinevadki eelnevad väljavõtted.

Täname kõiki meie võõrustajaid ja Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingut, kes meie koolitusreisi toetas.

BibliCamp 5 – sotsiaalmeedia raamatukogus

8.–10. AUGUSTIL 2018 TOIMUS TÜRIL ERÜ NOORTEKLUBI VIIES SUVESEMINAR *BIBLICAMP*. SEEKORDSE *BIBLICAMP*I TEEMA OLI JÄTK VEEBRUARIS TARTUS TOIMUNUD TALVESEMINARILE *SOTSIAALMEEDIA TURUNDUS MÄLUASUTUSTES*. KUI TALVEL KESKENDUSIME ROHKEM TEOREETILISELE POOLELE JA KOGEMUSTE VAHETAMISELE, SIIS *BIBLICAMP*IL PANIME RÕHKU PRAKTILISTELE TÖÖDELE. NENDESSE PÄEVADESSE MAHTUS NII PÕNEVAID ETTEKANDEID, RÜHMATÖID, ARUTELUSID, KOGEMUSTE JAGAMISI KUI KA RAAMATUKOGU JA MUUSEUMI KÜLASTUS. SEEKORD OLI ERINEVATEST EESTI PAIKADEST KOKKU KUUSTEIST OSALEJAT: LISAKS TALLINNALE JA TARTULE KA PÄRNUST, MAARITSAST, JÜRIST, LUSTIVEREST NING VIIMSIST. MEIL OLI RÕÕM TUTVUDA NELJA UUE KLUBILIIKMEGA, KES LOODETAVASTI HAKKAVAD AKTIIVSELT KLUBI ÜRITUSTEST OSA VÕTMA!

Piret Jõesaar,
Tallinna Ülikooli Akadeemilise Raamatukogu saalivanem
Maris Nool,
Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogu teeninduskeskuse raamatukoguhoidja

Noorteklubi rinnamärgid. Foto: Piret Jõesaar

*BibliCamp*i esimest päeva alustasime kokkuvõttega talveseminarist, et sealt saadud mõtteid suveseminaril arvesse võtta. Seejärel selgitas **Jaana Tõnisson** teemakohaseid mõisteid, et kõigest ühtmoodi aru saaksime. Meie jaoks oli oluline mõista nii turundust üldisemalt kui ka seda, kuidas see raamatukogu konteksti sobitub, samuti näha sotsiaalmeedia ja sotsiaalvõrgustike vahelisi erinevusi.

Seejärel tutvustas Tallinna Keskraamatukogu infoteeninduse pearaamatukoguhoidja **Sille Dammann** meile erinevaid veebipõhiseid koostöövahendeid, mida me tema eestvedamisel ka analüüsima hakkasime. Otsisime vastuseid järgmistele küsimustele:

- Millised on selle vahendi eelised ja piirangud?
- Millistele vanuserühmadele see vahend sobib?
- Millistes olukordades võiks seda vahendit kasutada?

Küsimustele tuli vastata ajurünnaku meetodil, veebipõhist hääletamisrakendust *Tricider* kasutades.

Veebilehtede loomise tööriistana kiideti *Wix*i, mis pakub mitmeid kujundusi erinevatele sihtrühmadele ja laseb neid enda vajadustele sobivalt muuta. Projektitöö korraldamiseks soovitati *Asana*t, mis on väga hea vahend professionaalsel tasemel meeskonnatööks. Väiksemamahuliste planeerimistööde jaoks peeti sobivaks *Wunderlist*i, mille kasutajaliidest mitmel korral kiideti. Ühiste viktoriinide ja küsitluste läbiviimiseks katsetati rakendust *Poll Everywhere*, mis on sobiv abivahend ka üritustel tagasiside saamiseks või konverentsidel esinejatele küsimuste esitamiseks. Kirjutades on võimalik jääda anonüümseks ja kui Ameerikas kasutatakse tihti samal eesmärgil *Twitter*it, siis Euroopas ja sh Eestis ei ole *Twitter*nii laialdaselt kasutusele võetud, et peaks tingimata seda kasutama.

Esimese päeva lõpetas ekskursioon Eesti Ringhäälingumuuseumisse. Muuseumi direktor **Juhan Sihver** tegi meile väga põhjaliku tagasivaate raadiote ja televiisorite maailma. Kuulsime olulistest inimestest raadiolevi ajaloos ja nägime kodudes ja stuudiotes kasutusel olnud raadioid, mis olid toredalt eriilmelised. Praegusaja suures infolevikus, millele meie seminar ka osaliselt keskendus, oli pisut kummaline kuulda tolle aja karmidest reeglitest raadiote omamisel ja kasutamisel. Huvitav oli näha ka esimesi televiisoreid, mille pilt oli imeväike ja mustvalge. Ringkäik muuseumis oli väga meeleolukas ja kuigi oleme kõik küllaltki noored, siis nii mõnigi tundis ära tuttava raadio või televiisori.

Seminari teine päev algas Tallinna Keskraamatukogu laste- ja noorteteeninduse pearaamatukoguhoidja **Maarja Pildre** ettekandega *Sotsiaalmeedia – ajaviide või ajaraisk?*. Kõigepealt tutvustas ta meile sotsiaalmeedia kasutamise statistikat maailmast ja Eestist. Põnev oli vaadata andmeid interneti- ja sotsiaalmeediakasutusest ja selle muutustest maailmas ning võrrelda seda Eesti andmetega. Näiteks kui *Facebook*i kasutajad üldise statistika järgi on pigem mehed vanuses 18–44, siis Eestis kasutavad *Facebook*i mehed ja naised võrdselt ning nad on vanuses 18–54. Teistes vanuserühmades oli mõlemal juhul kasutus tunduvalt väiksem. Esitatud statistika andis parema arusaamise sotsiaalmeedia rollist meie igapäevaelus.

Lisaks tõi Maarja oma ettekandes välja põhilised vead, mida sotsiaalmeediakanali haldamisel tegema kiputakse:

- negatiivsete kommentaaride ja mainimiste ignoreerimine;
- liigne ametlikkus;
- liigne enesereklaam;
- rämpspostitused (spämmimine);
- vähene suhtlemine;
- mitmekesisuse unustamine;
- postitamine postitamise pärast;
- ei jälgita ega analüüsita postituste sisu ja kasutajate aktiivsust;
- enda ülekoormamine;
- tiimitöö puudumine;
- sotsiaalmeedia kasutamise eeskirja puudumine.

Nägime ka positiivseid ja negatiivseid näiteid sotsiaalmeediapostitustest ja -kampaaniatest. Need andsid arusaamise sellest, et postituses tehtud vead ei ole alati halvad, kui need enda kasuks tööle panna. Näiteks postitas McDonalds *Twitter*isse lause, kus oli unustanud sõnad *siia tuleb*

link tegeliku lingiga asendada. Mõned tunnid hiljem lisasid nad, et kindlasti ei tohiks postitada enne, kui oled joonud ühe McCafé. Mõlemad postitused said kokku väga palju positiivset vastukaja ja jagamisi. Samas oli ka mitmeid näiteid, mis panid mõtlema, kui oluline on enne postitamist kontrollida kõiki tekste. Kui oma asutuse sotsiaalmeediakanaleid hallates eelpool nimetatud komistuskive silmas pidada, regulaarselt oma jälgijatega suhelda ja oma sisetunnet usaldada, on eksimisvõimalus minimaalne.

Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogu raamatukoguhoidja **Maris Nool** tegi oma ettekandes *Olla või mitte olla – see ei ole küsimus raamatukogude sotsiaalmeediaturunduses* huvitava ülevaate *Facebook*i- ja *Instagram*i-postituste erinevustest ning tõi näiteid hästi ja halvasti välja kukkunud postitustest. Seejärel jaotati meid gruppidesse ning anti ülesandeks koostada *Facebook*i- ja *Instagram*i-postitused raamatukogu kontekstis mõneti ebatavaliste objektidega: plastiktool, soolatops, kapsapea ning šampoonipudel. Elutruud postitused pidime koostama fiktiivse ülikooli raamatukoguna ning sealjuures oli oluline mõista, et *Facebook*i ja *Instagram*i ei saa täpselt ühesuguseid postitusi teha. Nii valmis näiteks kapsapeast *Facebook*i jaoks video ning *Instagram*i jaoks vahva poster.

Tallinna Ülikooli Akadeemilise Raamatukogu suhtekorraldaja **Jaana Tõnisson** tegi ettekande *Tulevik on tunni aja pärast*, milles andis näpunäiteid sotsiaalmeediapostituste teemade leidmiseks. Lisaks raamatukogu sündmustele ja teenustele võib ära kasutada näiteks kalendritähtpäevi, näidata n-ö tagatubades tehtavaid töid, jagada kolleegi raamatusoovitust, kajastada huvitavat juhtumist lugemissaalis või lugeja omapärast küsimust. Postitusi tehes tuleb meeles pidada, et pildi- ja videomaterjal peab olema kvaliteetne. Järjepidevalt tuleb jälgida statistikat ja mõõdikuid ning neist lähtuvalt teha postitamisel korrektuure. Ka Jaana rõhutas, et jälgijatega peab suhtlema, et nad tunneksid ennast kaasatuna.

Jaana eestvedamisel läbisime *workshop*i, kus tuli etteantud raamatukogule koostada septembrikuu *Facebook*i-postituste plaan. Rühmadele määratud raamatukogude profiilid olid väga erinevad. Esindatud olid erialaraamatukogudest Eesti Pimedate Raamatukogu ja Tallinna Tervishoiu Kõrgkooli raamatukogu, külaraamatukogu (Tuudi Raamatukogu) ja kooliraamatukogu (Tapa Gümnaasiumi raamatukogu). Iga rühm pidi arvestama talle määratud raamatukogu eripäradega nagu lugejate ja töötajate arv ning kogude suurus. Kõik panid plaani kirja, et postitusi tehakse 1–2 korda nädalas ja muudest erinevustest hoolimata (üks keskendus tähtpäevadele, teine näitustele või projektidele ja kolmas kooliürituste propageerimisele) oli kõigis plaanides välja toodud postitus uute raamatute kohta.

Teise päeva lõpetas külaskäik Türi Raamatukokku. Meid võttis vastu raamatukogu juhataja **Astrid Karpender**, kes tegi meile ekskursiooni ja rääkis raamatukogu tegemistest ja seal toimunud muudatustest. Viimase paari aasta jooksul on raamatukogu ruumid muudetud kasutajasõbralikumaks, loodud lastele mõnus nurgake ja eraldi ruum näituste ning ürituste korraldamiseks. Astridi sõnul on külastajate arv tõusuteel ja üritustel on alati palju rahvast. Meile andis Türi Raamatukogu külastamine väga positiivse elamuse ja oli motiveeriv näha, kuidas ise aktiivne olles on kõik võimalik. Soovime Türi raamatukogurahvale jätkuvat energiat ja tegutsemistahet!

Viimasel päeval võtsime kokku ettekannete, rühmatööde ja arutelude käigus jagatud informatsiooni. Rääkisime, mis seminarist kõige paremini meelde jäi ja mida ka oma raamatukogu sotsiaalmeediakanalites kasutada saaksime.

*BibliCamp*i esimesel päeval saime kõik ülesande koostada vabalt valitud sotsiaalmeediakanalisse postitus toimunud seminarist. See võis olla nii video-, piltide kui ka tekstivormis. Üks osa kolmanda päeva kokkuvõtetest oli seega meie loodud postituste üle arutlemine. Mitmed tegid *Instagram*i *story* või postituse, loodi isegi eraldi *Instagram*i profiil just *BibliCamp*i jaoks, samuti valmis äge video ja blogipostitus.

Seminarilt jäi kõlama mõte – edukalt turundamiseks tuleb teada, millised on käesoleva aasta turundustrendid ja millised eeldatavad tulevikusuunad. Aastat 2018 kirjeldavad peamiselt juturobotid (*chatbot*i), ühepäevane sisu (24-tunnised lood, *story*), turundus mõjutajate/kõneisikute kaudu (*youtuber*id, blogijad), otseülekanded, *gif* ja *emoji*. Oluline on meeles pidada, et enamik kasutab sotsiaalmeediat nutiseadmes ning tugev visuaal peab olema prioriteet. Järgmiseks aastaks ennustatakse, et ühepäevase sisu ja eestkõnelejate turundus laieneb veelgi, samuti suureneb video- ja *live feed*-reklaamiga turundamine. Paljude ettevõtete sihtrühmaks saab generatsioon Z ehk noored, kes on sündinud pärast 2000. aastat. Ka raamatukogud peavad sellega arvestama.

BibliCamp 5 Türi Raamatukogu trepil. Ülemine rida vasakult: Diana Schmidt, Triin Kodusaar, Kadri Haavandi, Maarja Pildre, Jaanika Tappo ja Kristiina Viks. Keskmine rida vasakult: Piret Jõesaar, Sigrid Teppart, Inger Vaguri, Anneli Erik, Gerli Õunapuu, Elise Rand ja Sille Dammann. Esimene rida vasakult: Heleen Karja, Maris Nool ning Jaana Tõnisson. Foto: Maris Nool

Foto: TM

MÄLESTAME

Evi Rannap

27.12.1932–25.10.2018

Meie hulgast on lahkunud Eesti silmapaistev infoteadlane, Tallinna Ülikooli emeriitprofessor Evi Rannap (aastani 1958 Evi Kask), kes pani aluse infoteaduse arengule Eestis.

Matemaatikuharidusega tehnikateaduste kandidaat Evi Rannap asus raamatukogunduse ja bibliograafia kateedri etteotsa 1973. aastal. Tema initsiatiivil toimusid tähelepanuväärsed muutused erialaainete õpetamisel ja uurimistöös: õppekavasse lisandusid infosüsteemide, infovajaduse, infootsikeelte ja infootsingu meetoditega seotud ained ning tööd alustas infoteaduse probleemidega tegelev uurimisgrupp, tehti mitmeid tellimustöid ning arendati õppe- ja teaduskontakte erialakoolitust pakkuvate kõrgkoolide ja infoasutustega Baltimaades, Moskvas ja Leningradis (Peterburis).

Aastatel 1973–1984 oli Evi Rannap raamatukogunduse ja bibliograafia kateedri juhataja. Evi oli suurepärane ja järjekindel juht, kelle juhtimisel oli kolleegide arvates hea ja kindel töötada, sest sihid olid selged, eesmärgid arusaadavad ja strateegia üle oli alati võimalik aru pidada. Erialakateedris, hiljem osakonnas oli Evi selge liider, kellel kunagi ideedest puudust polnud ja kes suutis osakonda väärikalt esindada nii ülikoolis kui ka väljaspool ülikooli. Enamik uudsetest algatustest tuli just Evilt, kuid sealjuures oskas ta tulemuslikult kaasata kolleegid, inspireerides isikliku eeskuju ja innukusega kavandatu realiseerimisel.

Evi Rannap oli suurepärane õppejõud ning uuendusmeelne ja mitmekülgne inimene, kellel olid silmapaistvad juhiomadused ning kes oskas kolleege ja üliõpilasi innustada. Ta suutis eriala infoteaduslikest väljakutsetest niivõrd mõjuva mulje luua, et mitmed praegused Tallinna Ülikooli infoteaduse suuna õppejõud on oma karjäärivaliku teinud just Evi eeskujust inspireerituna. Evi Rannap oli silmapaistev lektor, kes suutis huvitavaks rääkida ka näiliselt kuivad teemavaldkonnad. Tema loogiline mõtteviis ning selge väljendusoskus võlusid jäägitult kõiki kuulajaid. Ta oli õppejõud, kelle sarnased tahtsid olla nii kolleegid kui ka üliõpilased. Evi Rannapi head õpetamisoskust, esituse lihtsust ja selgust, formuleeringute täpsust ning kõrget erialast kompetentsust on rõhutanud paljud tema käe all õppinud praegused erialaspetsialistid. Tema juhendamisel on valminud üle 60 diplomi- ja bakalaureusetöö ning kaitstud ligi kümme teadusmagistrikraadi. 1993. aastal valiti Evi Rannap infoteaduse õppetooli professoriks, 1997. aastal sai temast emeriitprofessor.

Evi Rannapi tegevus eriala arendamist mõjutavates ühiskondlikes kogudes oli märkimisväärne: aastatel 1984–1988 oli ta ENSV Kultuuriministeeriumi Riikliku Raamatukogukomisjoni liige, seejärel 1988. aastal taasasutatud Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu esimene esimees, Eesti Rahvusraamatukogu nõukogu ja Eesti Informaatikanõukogu liige, aastatel 1993–1995 Kultuuri- ja Haridusministeeriumi raamatukoguhoidjate koolitusnõukogu esimees ning 1991–1995 Rahvusvahelise Raamatukoguühingute ja -institutsioonide Liidu (IFLA) hariduse ja täiendusõppe sektsiooni alalise komitee liige.
Evi Rannap juhtis mitmeid aastaid ka ERÜ koolituse toimkonda, 1996. aastal valiti ta ERÜ auliikmeks. 2001. aastal tunnustati teda Valgetähe medaliklassi teenetemärgiga.

Evi Rannap oli tulevikutunnetusega visionäär, erialase hariduse arengute ja uute võimaluste eest seisja ning elukestva õppe vajaduse kaitsja. Kuni viimase ajani hoidis Evi Rannap järjepidevalt silma peal infoteaduse arengutel ja leidis alati võimalusi endisi kolleege ja üliõpilasi toetada ning julgustada.

Oleme kaotanud suurepärase kolleegi, õppejõu ja mitmekülgse inimese. Evi Rannapit jäävad leinama abikaasa ja tütred perekondadega.

Tallinna Ülikooli digitehnoloogiate instituudi infoteaduste akadeemiline suund
Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing

FIRST COLUMN

3
Book in the head
Peeter Sauter

"I sat down to write and suddenly it progressed fast. I was no longer holding on to the past – to the previous book –, yet a new portion of past mixed with fantasies flowed to the paper. It surely contained a lot of repetitions, but the same is true about Luts and Tammsaare, and even the authors like Borges and Canetti seem to somewhat repeat themselves in style and in motifs. I certainly do not strive to be better than they were," speaks the first person point-of-view character in the novelette that takes place at the City Library of Buenos Aires. The author, Peeter Sauter, wrote this piece especially for the journal, *Raamatukogu*.

FOCUS: REFUGEES TO THE LIBRARY!

6
Let us welcome refugees!
Kristel Palk

"The staff of the Department of Literature in Foreign Languages of Tallinn Central Library pays special attention to promoting the integration among its readers. To reach this goal, the involvement of the beneficiaries of international protection in library activities also is of vital importance. The beneficiaries of international protection are generally known as refugees," starts her treatment of this journal number's topical issue Kristel Palk, the Head of the Department of Literature in Foreign Languages of Tallinn Central Library.

QUO VADIS, LIBRARY?

13
Tiger leap in cataloguing and in the development of catalogues. Part III
Jane Makke
"We carry on the discussion on cataloguing issues that began in this year's journal issue No 2. In the present issue, we observe how do the bibliographic records that meet the RDA requirements look like in the MARC21 format. We also examine the differences between the RDA and the ISBD, and contemplate whether the ISBD might loose its importance and role while competing with the RDA," characterises Jane Makke, the Metadata Coordinator at the National Library of Estonia, and the themes of the last part of the article.

100 YEARS OF THE REPUBLIC OF ESTONIA

20
Pan-Finno-Ugrian Month: About the media and book knowledge of the Finno-Ugric people in Russia
Jaak Prozes
"Our nation state and the Finno-Ugric movement have shared the common path for a long time already. October is the Pan-Finno-Ugrian Month and so let us turn our eyes towards the Finno-Ugric people. In the article, we inquire what is known about the currently published newspapers and magazines and reading habits of the Finno-Ugric people in the east," says Jaak Prozes, the Adviser of the NPO Fenno-Ugria Institution, while introducing his thorough overview article.

PERSONAGE

27
Katrin, who has a good knowledge of literature and the city of Tartu. An interview with Katrin Raid
Mihkel Volt
Katrin Raid is the Head of the Service Department of Tartu Public Library. At the same time, she is an experienced language editor and translator from the Finnish language, and has a profound understanding of literature. Her brilliant train of thought has always been admired in the literary and artistic circles of Tartu. We – together with a photographer, Teet Malsroos – set out to Tartu to learn more about Katrin's activities as a librarian.

NATIONAL LIBRARY OF ESTONIA 100

34
Two pearls from the world of maps. An interview with Tiina Kruup and Ruth Hiie
Mihkel Volt
The National Library of Estonia has been able to develop its map collection only during recent thirty years. The amount of geographical maps and atlases concerning Estonia has almost tripled in the last decades. As of today, the area is well represented in the library collection. Tiina Kruup, the Head of Cartography and Geography Section, and Ruth Hiie, the Head of Rear Book Section, talk about rear map editions preserved at the National Library.

ESTONIAN LIBRARIANS' ASSOCIATION

36
The summer seminar for rural librarians brought us to Valga County
Lea Rand
From the 13th up to the 15th of June, forty rural librarians all over Estonia convened in Valga County to held the 27th Summer Seminar of the ELA Rural Librarians Section. Following the years-long tradition, the first and the last day of the seminar were reserved for lectures dealing with professional matters, and the second day was a so-called tour day.

38
The ELA Special Libraries Section in Setumaa and Võrumaa
Ülle Kuuse, Angela Räis, Sirje Peedu
On the 16th and 17th of August, the ELA Special Libraries Section organised a study trip to Setumaa and Võrumaa to make acquaintance with special libraries in Southern Estonia, get an overview of their work organisation, generated databases and community-focused activities.

40
BibliCamp 5 – social media in libraries
Piret Jõesaar, Maris Nool
The fifth summer seminar of the ELA Young Professionals Club, BibliCamp, was held from the 8th up to the 10th of August 2018 in Türi. This year's BibliCamp continued treating the theme discussed at the winter seminar, „Social Media Marketing in Memory Institutions", held in February in Tartu.

NEWS

42
In memoriam: Evi Rannap
(27.12.1932–25.10.2018) – professor emerita of Tallinn University, a founder of Estonian information science

RK
4/2018

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU

EESTI RAAMATUKOGUHOIDJATE ÜHING

Toimetuskolleegium:
Janne ANDRESOO
Kadri HAAVANDI
Gerda KOIDLA
Silvi METSAR
Reet OLEVSOO
Maris PAAS
Kristina PAI
Asko TAMME
Marje TAMRE
Ilmar VAARO
Kristel VEIMANN

Esikaanel:
Katrin Raid – Tartu Linnaraamatukogu teeninduskosakonna juhataja
Foto: Teet Malsroos

Tagakaanel:
Tartu Linnaraamatukogu peaukse ees 29. juunil 2018
Foto: Teet Malsroos

Ilmub 6 korda aastas Eesti Kultuurkapitali ja Hasartmängumaksu Nõukogu toetusel.

ISSN 0235-0351

***Raamatukogu* toimetus**

Toimetaja
Mihkel VOLT

Keeletoimetaja
Gerli EERO

Kujundaja
Margit PLINK

Aadress:
15189 Tallinn,
Tõnismägi 2
Eesti Rahvusraamatukogu

www.nlib.ee/ajakiri

nlib.ee/ajakiri

RK

4/2018